
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Carreras Pascual, Giulia; Cardona Barber, Antonio, dir. Estudi de l'evolució de la legislació penal espanyola en l'àmbit terrorista : especial consideración a l'atemptat terrorista de Barcelona de l'any 2017 i al pla de prevenció antiterrorista. 2024. (Grau en Ciència Política i Gestió Pública i Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/308119>

under the terms of the license

Universitat Autònoma
de Barcelona

Treball de final de Grau

GRAU EN DRET

Facultat de Dret

**Estudi de l'evolució de la legislació penal
espanyola en l'àmbit terrorista: especial
consideració a l'atemptat terrorista de Barcelona
de l'any 2017 i al pla de prevenció antiterrorista.**

Giulia Carreras Pascual

Tutor: Antonio Cardona Barber

Curs acadèmic 2023-2024

Resum

El present treball de final de grau aborda una problemàtica social d'abast global que manté alerta als països democràtics europeus des de l'atemptat de l'11 de setembre del 2001 a Estats Units, el terrorisme gihadista.

Barcelona mai no havia estat copejada per l'onada gihadista, fenomen que va canviar després dels atemptats del 17 d'agost. L'últim acte terrorista que es coneix a la capital catalana és l'atemptat de l'Hipercor de l'Avinguda Meridiana (juny de 1987), protagonitzat per l'organització terrorista *Euskadi Ta Askatasuna* (ETA) que va deixar 21 morts i 45 ferits. De fet, els antecedents de tall gihadista més propers a la ciutat que es coneixen, daten l'11 de març del 2004 quan 10 detonacions simultànies en tres trens de *RENFE* van colpejar la ciutat de Madrid.

A continuació es presenta un estudi de la legislació antiterrorista a Espanya amb especial menció als atemptats terroristes del 17 d'agost de 2017 a les ciutats de Barcelona i Cambrils. Per aquest motiu, ha estat necessari dividir el treball en tres parts: en la primera s'analitza l'evolució històrica del concepte de terrorisme des de la primera legislació antiterrorista promulgada al nostre país juntament amb les discussions acadèmiques que ha comportat la recerca d'una definició suficientment acurada del concepte de terrorisme. Per altra banda, en la segona part es descriuen els fets del 17-A juntament amb l'actuació de la Policia de la Generalitat i les penes imposades als delinqüents i col·laboradors que van sobreviure després de la comissió dels delictes. Finalment, es fa una breu al·lusió al Pla de Prevenció, Protecció i Resposta Antiterrorista i de les mesures que s'han adoptat a Catalunya el darrer any des de l'esclat del conflicte bèl·lic a Gaza per preservar la pau pública.

Paraules clau: Terrorisme, gihadisme, atemptats terroristes, 17 d'agost, legislació antiterrorista.

Abstract

This final degree thesis addresses a social problem of global scope that has kept European democratic countries on the alert since the attack of 11th September, 2001 in the United States, jihadist terrorism.

Barcelona had never been hit by the jihadist wave, a phenomenon that changed after the attacks on 17 August. The last known terrorist act in the Catalan capital is the attack on the Hypercor de l'Avinguda Meridiana (June 1987), carried out by the terrorist organization *Euskadi Ta Askatasuna* (ETA) which left 21 dead and 45 wounded. In fact, the antecedents of jihadist cutting closest to the city that are known, date from March 11, 2004 when 10 simultaneous detonations on three *RENFE* trains hit the city of Madrid.

Below is a study of anti-terrorist legislation in Spain with special reference to the terrorist attacks of August 17, 2017 in the cities of Barcelona and Cambrils. For this reason, it has been necessary to divide the work into three parts: in the first, the historical evolution of the concept of terrorism is analyzed from the first anti-terrorist legislation promulgated in our country together with the academic discussions that have entailed the search for a sufficiently accurate definition of the concept of terrorism. On the other hand, the second part describes the events of 17-A together with the actions of the Police of the Generalitat and the penalties imposed on the criminals and collaborators who survived after the commission of the crimes. Finally, a brief allusion is made to the Anti-Terrorist Prevention, Protection and Response Plan and the measures that have been adopted in Catalonia in the last year since the outbreak of the war in Gaza to preserve public peace.

Keywords: Terrorism, jihadism, terrorist attacks, August 17, anti-terrorist legislation.

ÍNDEX

Resum

Abstract

1. Introducció	4
1.1. Contextualització de l'atemptat terrorista de Barcelona del 2017	4
1.2. Objectius i rellevància de la Investigació	5
2. Marc Teòric	6
2.1. Definició del terrorisme en el Dret Penal Internacional	6
2.2. Factors de radicalització	7
3. Marc Legal	11
3.1. Primera regulació antiterrorista a Espanya	11
3.2. Legislació antiterrorista durant el règim de Franco	12
3.3. Legislació antiterrorista durant la transició espanyola	13
3.4. Antecedents a la reforma de la LO 2/2015	14
3.5. Regulació actual de terrorisme en el Codi Penal Espanyol	16
4. Anàlisi de l'atemptat Terrorista de Barcelona del 2017	20
4.1. Descripció dels Fets	20
4.2. Reivindicació dels atemptats	22
5. Anàlisi Jurídica de l'Atemptat	23
5.1. Audiencia Nacional, Sala de lo Penal, Sección 3a, Sentencia 15/2021 de 27 Maig 2021, Rec. 10/2018	23
5.2. Tribunal Suprem, Sala Segona, de lo Penal, Sentencia 873/2023 de 24 Novembre de 2023	24
6. Pla de prevenció i protecció antiterrorista	25
7. Conclusió	27
10. Bibliografia	29
11. Webgrafia	30
12. Legislació	32
13. Jurisprudència	33

1. Introducció

1.1. Contextualització de l'atemptat terrorista de Barcelona del 2017

El terrorisme constitueix una de les principals amenaces a la pau, a la seguretat i l'estabilitat de les societats democràtiques i atempta directament als valors i principis essencials que regeixen la nostra convivència. Episodis com els atemptats de març del 2004 a Madrid o d'agost de 2017 a Barcelona, així com altres atemptats terroristes a diferents parts del món, han evidenciat que cap ciutadà, institució, ni Estat està al marge d'aquesta amenaça. A conseqüència, és necessària una resposta proporcionada i coordinada per part de tots els Estats de dret per lluitar en contra totes les seves manifestacions i prevenir potencials actuacions¹.

L'objectiu principal de les cèl·lules gihadistes és implantar un califat sota una interpretació dogmàtica, ortodoxa i minoritària de la xaria, la llei islàmica². La majoria dels atemptats gihadistes es dirigeixen a països amb majoria de població musulmana o zones de conflicte armat (Mali, Síria, Iraq, Afganistan), però en les últimes dècades, l'estratègia de Daesh (també coneguda com l'Estat Islàmic) s'ha desplaçat a països amb estabilitat política. La situació ha anat guanyant intensitat a mesura que s'han anat perdent territoris de Síria i Iraq i les cèl·lules terroristes han anat proveïnt-se de subjectes per al seu objectiu a través de mecanismes de radicalització. Precisament per aquest motiu, la Comunitat Internacional, a través del Comitè del Consell de les Nacions Unides, va declarar el caràcter d'organització terrorista de l'autodenominat "Estat Islàmic" en la **Resolució de 31 de maig de 2013**. Amb posterioritat, diverses resolucions del Consell de Seguretat de l'ONU, com la **Resolució 2129/2013, del 17 de desembre**, han ampliat la naturalesa terrorista a aquelles persones o entitats que, sense dur a terme directament cap acció, donin suport en aquesta organització³.

En el cas d'Espanya, el gihadisme ha deixat de ser un fet fonamentalment relacionat amb immigrants ja que el component autòcton ha adquirit darrerament una magnitud rellevant amb habitants nascuts, sobretot, a Ceuta, Melilla i Catalunya. Malgrat tot, aproximadament un terç dels terroristes tenen la nacionalitat marroquina i són, en la seva majoria, residents a Espanya⁴.

A diferència d'altres tipus de terrorisme viscut amb anterioritat al nostre país com el cas d'ETA, els fins que persegueix el gihadisme són molt difusos. D'acord amb Alonso-Fernández, és de caire antioccidental i està sustentat per factors de diversos ordres: en el polític i espiritual, pretén substituir el sistema de vida laic per un règim espiritualitzat islàmic; a l'esfera religiosa, pretenen convèncer a l'infidel amb l'ús de l'Alcorà i, en cas de no aconseguir-ho, aniquilar-lo; finalment, com emblema cultural té una hostilitat cap a la tecnologia⁵.

Per altra banda, d'acord amb Fernando Reinares, el terrorisme gihadista es manifesta fonamentalment de dues maneres: d'una banda en forma d'atemptats planificats centralitzats des de l'exterior, preparats per responsables de cèl·lules operatives locals; i, d'altra, atemptats

¹ Santos, J. (2005) El tractament jurídic del terrorisme en el Codi Penal Espanyol Disponible a: http://www.cicte.oas.org/Database/Cartagena_Jesus_Santa_Alonso.pdf [Revisat: 27/12/2023]

² Ministerio de interior (2018) El terrorismo en España Disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/ayudas-y-subsidencias/ayudas-a-victimas-de-actos-terroristas/unidades-didacticas-en-castellano/UD2_Terrorismo_en_Espana_-ALUMNOS.pdf [Revisat: 22/11/2023]

³ Tribunal Suprem, Sala Segona, del Penal, Sentència 373/2020 de 3 Jul. 2020, Rec. 10721/2019

⁴ Real Instituto ElCano (2018) Marroquíes y segundas generaciones entre los yihadistas en España Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/notas-de-prensa/marroquies-y-segundas-generaciones-entre-los-yihadistas-en-espana/> [Revisat: 04/04/2024]

⁵ Francisco Alfonso-Fernández. *La victimización del terrorismo*, en *Victima, prevención del delito y tratamiento del delincuente*, Editorial Comares, Granada, 2009, pàg. 147-155

comesos per individus aïllats i inspirats per la propaganda de les organitzacions gihadistes. Malgrat l'existència d'ambdós pols, hi ha manifestacions intermèdies⁶.

Una de les zones més afectades pel fenomen terrorista a Espanya és Catalunya on entre el 2013 i el 2017 es van sumar el 33% del total de gihadistes detinguts al país, és a dir 230⁷. A més, la província de Barcelona ha registrat més d'una cinquena part dels gihadistes detinguts o morts a Espanya en el mateix període on de cada 10.000 musulmans 1'6 són gihadistes mentre que, a Girona, es 1'8. Aquest fet podria tenir el seu origen en la presència salafista més gran a la nostra comunitat autònoma que en la resta del país. Així doncs, és remarcable, que al 2006 més d'un terç de centres islàmics a Catalunya (256) estiguessin controlats per salafistes⁸.

Va ser a des de l'11 de març de 2004 quan Espanya es va unir a la llista de nacions europees que, com Bèlgica, França, Alemanya o el Regne Unit, han patit patrocinats per aquesta les organitzacions terroristes on més de la meitat d'aquests atacs tant a Europa com Nord Amèrica han tingut com a objectiu civils i s'han perpetrat en llocs públics concorreguts⁹. Malgrat tot, els atemptats de Barcelona i Cambrils comesos entre els dies 17 i 18 d'agost del 2017, separats entre sí per menys de nou hores, van sorprendre analistes i comentaristes, i no perquè Espanya no fos susceptible d'un atemptat terrorista, sinó perquè no van seguir el mateix patró que la resta dels perpetrats en territori europeu. Els autors, els quals pertanyien a una cèl·lula gihadista formada a Ripoll, mitjançant l'atropellament massiu amb una furgoneta van deixar 139 víctimes entre les quals 14 varen ser mortals. Va ser el propi Estat Islàmic qui va assumir tots dos atemptats i va descriure els terroristes com els seus soldats ¹⁰.

1.2. Objectius i rellevància de la Investigació

L'atemptat del 2017 va ser un esdeveniment de gran impacte social que va generar durant setmanes discussions sobre seguretat, drets humans i mesures antiterroristes. A més d'aquesta repercussió mediàtica a nivell de seguretat també va plantejar qüestions ètiques i de drets humans rellevants.

Tot i això, amb el transcurs del temps, el debat va quedar en l'oblit pels mitjans de comunicació. En l'actualitat, tot i que periòdicament sonen les alarmes d'un possible atac terrorista, els tràgics fets que es varen viure a les Rambles de Barcelona son poques vegades recordats. Tant és així que ens podem plantejar varies qüestions: que se n'ha fet dels autors dels crims comesos a la capital de Catalunya? Quines mesures s'han implementat des dels cossos de seguretat per poder evitar repetir la comissió de tals atrocitats als nostres carrers?

⁶ Reinares, F. (2016) *Diez cosas que importa saber sobre la amenaza del terrorismo yihadista en Europa Occidental* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/comentarios/diez-cosas-que-importa-saber-sobre-la-amenaza-del-terrorismo-yihadista-en-europa-occidental/> [Revisat: 07/04/2024]

⁷ Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

⁸ Observatorio Andalusi (2016) Estudio demográfico de la población musulmana. Explotación estadística del censo de musulmanes en España referido a fecha 31/12/2016, UCIDE, Madrid. Pág 13

⁹ Carpio, D. (2018) *Los atentados yihadistas de Barcelona y Cambrils. Análisis empírico y evaluación axiológica desde las ciencias de la Seguridad* Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6664139> [Revisat: 22/11/2023]

¹⁰ Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

Per aquests motius, en el present treball pretenc, des d'una perspectiva legal, ajudar a contribuir la comprensió del fenomen terrorista de tall gihadista centrant-me en els fets que es van perpetrar al 2017 a Barcelona i en les mesures de seguretats preses des d'ençà.

2. Marc Teòric

2.1. Definició del terrorisme en el Dret Penal Internacional

Si bé l'objecte del present estudi no és la discussió sobre la conceptualització del terrorisme ni la seva identificació com a crim autònom, és necessari delimitar el concepte per a la seva comprensió.

De la mateixa manera que passa amb altres fenòmens socials complexos, hi ha diferents definicions de terrorisme. Entenem per "qualificació" l'operació jurídica que identifica els elements distintius d'una situació per ubicar-la en una categoria jurídica amb la fi d'aportar la màxima previsibilitat i seguretat jurídica. En dret penal la qualificació és essencial per determinar si un comportament està tipificat o no per la llei. Així doncs, la "tipicitat" és l'adequació d'una situació a un supòsit de fet establert per la llei penal. D'acord amb el principi de legalitat, cap comportament, encara que fos antijurídic, podria ser castigat si no fos típic¹¹.

Malgrat l'exposat, la determinació conceptual de "terrorisme" és un gran debat jurídic on ni acadèmics ni especialistes han arribat a un consens tot i que en gairebé tots els casos se subratlla que és una eina destinada a imposar per la força un projecte polític a aquells qui s'oposen¹². La falta de significació unívoca ha donat lloc a diferents interpretacions. Resulta vital, per tant, poder establir un significat precís del concepte ja que, a més de ser un fet tipificat, també és un concepte polític i històric que ha comportat ser una de les violacions més greus de la dignitat humana, la llibertat i al respecte dels Drets Humans.

L'etimologia de "terrorisme" prové del llatí on terror de "*terrere*" significa atemoritzar. El fet de recaure en l'element de "terror" ha comportat que gran part de la doctrina negués el seu caràcter tautològic¹³. L'origen de la paraula té els seus inicis en el Període del Terror de la política de Robespierre dels anys posteriors a la Revolució Francesa (1793- 1794). El terrorisme s'assentava en el fet que el poder s'imposava per la por o terror a l'oposició política. No obstant, el terme ha evolucionat allunyant-se dels seus orígens històrics de manera que avui dia la diversitat de situacions a les quals apliquem aquest concepte va multiplicant-se de la mateixa manera que ho fan les interpretacions. És així com als anys 70 un estudi mostrava l'existència de més de 100 definicions tant en la doctrina com en la literatura o textos legals¹⁴.

En aquest sentit, és interessant la caracterització conceptual del terrorisme que proposa Nsefum, que configura el crim en els següents components: per una banda, hi descriu una conducta evocada a la violència ja sigui o no armada. En segon lloc defineix una tendència que engendra terror o intimidació. A continuació, defineix com a bé jurídic en joc la vida, la integritat corporal, la salut física o moral i llibertat dels subjectes passius innocents que són la població.

¹¹ Sotille, A. *Terrorisme international* Disponible en https://referenceworks-brillonline-com.biblium.uparis2.fr/entries/the-hague-academy-collected-courses/intervention-de-la-societe-des-nations-pour-lasolution-du-probleme-de-la-prevention-et-la-repression-du-terrorisme-international-par-lentraide-et-lacooperation-efficace-des-etats-065-ej.9789028610224.087_184.5#1 [Revisat: 29/04/2024]

¹² Ministerio de interior (2018) El terrorismo en España Disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/ayudas-y-subsidencias/ayudas-a-victimas-de-actos-terroristas/unidades-didacticas-en-castellano/UD2_Terrorismo_en_Espana_-ALUMNOS.pdf [Revisat: 22/11/2023]

¹³ Sotille, Antoine *Terrorisme international* (1938) Volumen 065 Hague Academy International Law Pàg. 97

¹⁴ Klein, P. *Le terrorisme international : une définition insaisissable ?* (2003) Volumen 321 Hague Academy International Law Pàg. 228-231

El principal objectiu ha de ser polític, social o filosòfic i, finalment, en la qualificació normativa ha d'haver la violació de les prescripcions del dret humanitari¹⁵.

Seguint la **Sentència de la Sala 2a TS (STS) 354/2017** s'ha sintetitzat que es tracta d'un delictes que ha de ser interpretat de manera restrictiva, *“per possibilitar-ne la subsistència sense trencament del dret a la llibertat ideològica i el dret a la informació”*. Així, el delictes de terrorisme es tipifica com a *“un acte protopreparatori i eventualment un acte preparatori d'un acte preparatori, cosa que en determina la configuració com un delictes de perill”*. Pel que fa a l'estructura del tipus, s'exposa que conflueixen tres elements: a) *objectivament el subjecte actiu que duu a terme la conducta típica és el mateix destinatari dels efectes que constitueixen la seva finalitat;* b) *concorre un element subjectiu de l'injust l'absència del qual determina l'atipicitat de la conducta;* c) *s'exigeix una sèrie de característiques als continguts als quals s'accedeix, es posseeixen o s'adquireixen, de tal sort que aquelles han de ser abastades pel coneixement de l'autor que per això duu a terme el voluntari accés, adquisició o possessió*.

La noció contemporània de terrorisme que més acadèmics encunyen, però, va aparèixer el 1876 referint-se a l'ús de mètodes de terror per individus o grups contra l'Estat en l'aplicació d'una ideologia anarquista¹⁶. Així doncs, malgrat els intents fracassats de cercar un consens per a una definició internacionalment reconeguda, l'ús del concepte en circumstàncies, a vegades, contraposades juntament amb les connotacions que s'aferren al terme, impliquen un alt grau de vaguetat i incertesa.

No obstant, podem destacar els principals punts que comparteixen la majoria de definicions al respecte: per una banda, el terrorisme actua de forma clandestina per eludir la justícia la qual cosa provoca alhora un major aïllament i radicalització del grup. Darrera d'aquestes accions hi ha un projecte de poder, contra alguna institució o organització a la qual es pretén sotmetre amb l'ús de la força. Per l'altra banda, aquests grups fan ús de l'impacte propagandístic que provoquen en els mitjans de comunicació per a difondre les seves proclames¹⁷.

En aquest mateix sentit, cal també destacar que els Tribunals Penals Internacionals (d'ara endavant TPI) ad hoc del Consell de Seguretat han tractat el terrorisme com un crim de dret internacional emmarcat com a crim de guerra. Com a exemples d'aquests TPI hi trobem el cas de Ruanda, on es consagra dins del seu Estatut els “actes de terrorisme” i el de l'ex Iugoslàvia, que malgrat no contenir de manera expressa el terrorisme en el seu Estatut, va desenvolupar el concepte mitjançant la jurisprudència¹⁸.

2.2. Factors de radicalització

Tot i que pugui semblar que el debat sobre quins són els factors crucials que aboquen a una radicalització avanci, avui dia encara no hi ha un consens. Reconèixer aquest límit permet buscar aproximacions que defineixin el més estrictament possible els processos de radicalització, cada cop més multidimensionals.

La ideologia que fonamenta les organitzacions gihadistes sunnites com la Daesh (també coneguda com ISIS o Estat Islàmic) és el salafisme gihadista, una escola de pensament que

¹⁵ Mateus, A. (2010) *Derecho Penal Internacional y Terrorismo: ¿crimen de Derecho Internacional?* Pàg. 5

¹⁶ Martin, J. (2009) *Les règles internationales* (supra) Pàg. 19. Disponible a: <https://www.icrc.org/fr/doc/assets/files/publications/icrc-001-0809.pdf> [Revisat: 22/11/2023]

¹⁷ Ministerio de interior (2018) *El terrorismo en España* Disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/ayudas-y-subsidencias/ayudas-a-victimas-de-actos-terroristas/unidades-didacticas-en-castellano/UD2_Terrorismo_en_Espana_-ALUMNOS.pdf [Revisat: 22/11/2023]

¹⁸ Mateus, A. (2010) *Derecho Penal Internacional y Terrorismo: ¿crimen de Derecho Internacional?* Pàg. 11

forma part d'un corrent islàmic sunnita¹⁹. Encara que sigui molt minoritari al món musulmà, el salafisme gihadista constitueix, des de fa trenta anys, un corrent religiós consolidat a escala global amb un objectiu polític definit: crear un Estat islàmic amb les seves institucions²⁰.

L'activitat terrorista duta a terme per organitzacions fonamentalment religioses d'aquest caire ha evidenciat que l'extremisme violent emana d'un procés de radicalització gradual. L'estadística del Centre d'Intel·ligència contra el Terrorisme i el Crim Organitzat (CITCO) sobre les detencions relacionades amb delictes de terrorisme gihadista a Espanya el 2020 ha relacionat que un ampli nombre dels actors radicalitzats han desenvolupat la seva escalada de violència a diferents entorns del panorama urbà i local.

Tradicionalment, la radicalització a Occident ha intentat ser explicada amb factors com la manca d'oportunitats, l'escassa inclusió social o la marginació. Tot i això, estudis recents afirmen que un nombre considerable dels implicats en organitzacions terroristes provenen d'un estatus sociocultural elevat. En el punt on s'ha pogut arribar a un consens acadèmic és en la idea que el recorregut fins arribar al extremisme violent és a causa d'un procés dilatat en el temps. Malgrat tot, les mostres força heterogènies dels perfils estudiats fan difícil establir un perfil típic vulnerable a la captació per les xarxes de radicalització.

Malgrat tot, atenent als resultats estadístics, s'ha pogut dibuixar un perfil de vulnerabilitat en la captació d'individus sobretot als pertanyents a homes joves i solters de classe social baixa. Per altra banda, atenent a les estadístiques que estudien el cas espanyol, s'ha pogut concloure que gairebé el 75% dels detinguts són originaris de regions del Magrib situant-se el Marroc com a principal país d'origen dels terroristes; un estat que, a més, suposa el component majoritari de la immigració espanyola procedent del nord d'Àfrica²¹.

El recent estudi quantitatiu de la Base de Dades Elcano sobre Gihadistes a Espanya (BDEGE) ha relacionat a 178 individus detinguts a Espanya entre el 2013 i el 2016 per activitats terroristes amb dos factors crucials per entendre la seva radicalització: el primer és el contacte directe amb algun agent de radicalització mentre que, el segon, ha estat per l'existència de vincles socials previs amb altres individus radicalitzats. Gràcies a aquesta correlació es pot entendre com és possible que diferents musulmans del mateix país amb trets sociodemogràfics similars es puguin radicalitzar mentre que la resta no ho fagi. En el cas que ens ocupa, l'espanyol, també ens permet comprendre el perquè de la no uniformitat de la radicalització al nostre territori²².

Per una banda, BDEGE compara diferents modalitats de radicalització: la primera és la que es fa en companyia d'altres persones relacionades amb la causa, mentre que, la segona, és aquella que es fa en solitari, és a dir, l'individu radicalitzat sense la interferència de cap tercer. Així doncs, en la *Figura número 1* podem observar que la majoria dels casos a Espanya detinguts entre el 2013 i el 2016 relacionats amb el terrorisme, es van radicalitzar gràcies a l'ajuda o companyia d'altres persones. En contrast, la minoria ho van fer en solitari.

¹⁹ Suárez Ballester, J. (2016) *El pensamiento salafista yihadista y su concepto de yihad* Pàg. 2

²⁰ Burekba, M. (2018) *Atentados de Barcelona: reacciones, explicaciones y debates pendientes* Disponible a: https://www.cidob.org/es/publicaciones/serie_de_publicacion/cidob_report/cidob_report/atentados_de_barcelona_reacciones_explicaciones_y_debates_pendientes [Revisat: 22/11/2023]

²¹ García-Fraile, M. (2021) *La deriva de radicalización yihadista: un desafío multidisciplinar* Disponible a: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2021/DIEEO60_2021_MIGGAR_Deriva.pdf [Revisat: 28/12/2023]

²² Reinales, F. (2017) *Dos factores que explican la radicalización yihadista en España* <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/dos-factores-que-explican-la-radicalizacion-yihadista-en-espana/> [Revisat: 28/12/2023]

Figura 1: Detinguts a territori espanyol entre 2013 i 2016 relacionats amb el terrorisme gihadista segons la seva modalitat de radicalització

MODALITAT DE RADICALITZACIÓ	
En companyia d'altres	87
En solitari	13
Casos sense dades	71
Total	178

Font: *Elaboració pròpia a partir de la Base de dades Elcano sobre Gihadistes a Espanya*

Per altra banda, l'estudi relaciona tres tipus d'entorns de radicalització: el primer és la combinació d'ambients online i offline, el segon és només a través d'internet i, finalment, el tercer és només offline. Així doncs, en la *Figura número 2* observem que la majoria de casos han fluctuat entre entorns a través només de les xarxes o a partir de la combinació offline i online.

Figura 2: Detinguts a territori espanyol entre 2013 i 2016 relacionats amb el terrorisme gihadista segons el seu entorn de radicalització

ENTORN DE RADICALITZACIÓ	
Offline i online	40
Bàsicament online	35
Bàsicament offline	25
Casos sense dades	59
Total	178

Font: *Elaboració pròpia a partir de la Base de dades Elcano sobre Gihadistes a Espanya*

Finalment, en la *Figura número 3*, es fa una comparativa entre les dues variables anteriors: la modalitat i l'entorn de radicalització. En aquest balanç veiem que la majoria de persones radicalitzades en companyia ho va fer a través de la combinació online i offline mentre que, la majoria que es va radicalitzar en solitari, ho va fer online.

Figura 3: Detinguts a territori espanyol entre 2013 i 2016 relacionats amb el terrorisme gihadista segons el seu entorn i modalitat de radicalització en percentatges.

ENTORN DE RADICALITZACIÓ	MODALITAT DE RADICALITZACIÓ	
	EN COMPANYIA	EN SOLITARI
Offline i online	53	-
Bàsicament online	19	93
Bàsicament offline	27	7
Casos sense dades	6	--
Total	178	178

Font: *Elaboració pròpia a partir de la Base de dades Elcano sobre Gihadistes a Espanya*

La principal conclusió, doncs, que podem extreure d'aquestes figures és el gran pes que tenen tant les xarxes com les relacions amb terceres persones a l'hora de radicalitzar-se en el moviment gihadista. No obstant, cal tenir present que no totes aquelles persones que s'apropen a un entorn radical acabaran assumint plenament el seu ideal extremista ni els portaran a practicar per conseqüència activitats violentes.

A banda de les diferents hipòtesis exposades, hi ha altres eines de mesura que intenten avaluar el grau de radicalització, entre les més conegudes, l'escala de Moghaddam del professor de psicologia de la Universitat de Georgetown, Fathali M. Moghaddam²³. En aquest model es relacionen tant l'entorn com els condicionants que afectarien a que un subjecte pugés diversos esglaons de la piràmide fins a arribar al vèrtex: la comissió d'un acte violent. Aquest estudi explica perquè, davant agents externs similars, alguns individus es mantenen en esglaons intermedis mentre que altres hi escalen fins arribar a actuacions més violentes²⁴. La metàfora de Moghaddam és l'escala d'un edifici on tothom viu a la planta baixa, però on un grup cada vegada més reduït de persones puja cap als pisos superiors, i molt pocs arriben a l'última planta. Així, a mesura que es van pujant esglaons, hi ha menys persones a cada pis fins arribar al vèrtex de la piràmide tal i com es mostra en la *Figura número 4*.

²³ CIDOB (2018) *Com és el procés de radicalització? Quatre visualitzacions de la socialització cap a un extremisme violent* Disponible a: https://www.cidob.org/ca/publicacions/series_de_publicacio/notes_internacionals/n1_163/com_es_el_proces_de_radicalitzacio_quatre_visualitzacions_de_la_socialitzacio_cap_a_un_extremisme_violent [Revisat: 16/01/2024]

²⁴ García-Fraile, M. (2021) *La deriva de radicalización yihadista: un desafío multidisciplinar* Disponible a: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2021/DIEEO60_2021_MIGGAR_Deriva.pdf [Revisat: 28/12/2023]

Figura 4: Model de la piràmide Moghaddam

Font: Elaboració pròpia a partir de Diego Muro (2016)

Des de la perspectiva de la piràmide, distingim a la base els “simpatitzants” els quals són aquell conjunt de subjectes que estan d’acord amb la causa de la gihad però no comparteixen els mètodes violents que emparen. Al segon esglaió hi ha els “seguidors” els quals, tot i no perpetrar actes violents, a diferència dels “simpatitzants”, defensen les actuacions violentes. Al tercer esglaió hi ha els “activistes” els quals s’encarreguen del reclutament de noves persones potencialment afins a la causa. Finalment, en el vèrtex, hi ha els “radicals” que són els que perpetren els actes terroristes en nom de la gihad²⁵.

3. Marc Legal

3.1. Primera regulació antiterrorista a Espanya

El que podem considerar com a primera legislació espanyola antiterrorista va sorgir amb el **Codi Penal de 1870** on l'article 197 recollia com associacions il·lícites “*les que pel seu objecte o circumstàncies siguin contràries a la moral pública i les que tinguin com a objecte cometre algun dels delictes d'aquest Codi*” amb la fi de combatre els atemptats comesos pels anarquistes²⁶. Per castigar-los, es van imposar als articles 561 i 572, com a màxim, la cadena temporal en el grau superior a cadena perpètua.

Tot i que el text va acabar resultant un projecte frustrat de legislació antianarquista, va mostrar la voluntat d'avançar les barreres penals i de protegir la pau pública per més que a aquesta expressió, a l'època, se li assignés un significat diferent a l'actual²⁷.

No obstant, davant l'agreujament dels atemptats el 3 d'abril de 1894, el Govern de Mateu Sagasta va presentar al Congrés dels Diputats el **Projecte de Llei sobre repressió de delictes comesos per mitjà d'explosius**, estimant la necessitat urgent de la creació d'una nova llei en comptes de la reforma del Codi Penal. Així doncs, d'aquest projecte en va sorgir el que podríem considerar la primera llei antiterrorista espanyola: la **Llei de 10 de juliol de 1894, sobre**

²⁵ McCauley, Clark i Moskalenko, Sophia. *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, Terrorism and Political Violence*, (2008), pàg. 415-433.

²⁶ Codi Penal de 18 de juny de 1870. El text està disponible a https://www.usc.es/histoder/historia_del_derecho/textos.htm [Revisat: 05/04/2024]

²⁷ Rojas, G. *Legislación sobre asociaciones anarquistas en España 1890-1910* (2000) Pàg. 8

atemptats contra les persones o dany en les coses comès per mitjà d'aparells o substàncies explosives. En l'article primer, castigava “*qui atemptés contra les persones o causés mal en les coses, emprant per a això substàncies o aparells explosius*” i s'imposava penes de mort o cadena perpètua “*per als que atemptessin amb bombes causant víctimes, o quan les accions es produïssin en llocs públics, castigant així mateix la implicació en la fabricació, venda o col·locació d'explosius, així com la col·laboració o l'apologia dels mateixos*”²⁸.

Dos anys després, el 2 de setembre de 1896, gràcies al Projecte de Llei del Govern de Cánovas del Castillo es va aprovar la **Llei per a la repressió dels delictes contra les persones i les coses que es cometin o intentin cometre's per mitjà d'explosius o matèries inflamables.**

3.2. Legislació antiterrorista durant el règim de Franco

Després de la Guerra Civil es va definir com a terrorisme la resistència de grups de l'exèrcit republicà. No obstant, posteriorment també es van regular els actes perpetrats pels guerrillers de les zones boscoses i de muntanya, els maquis, però també els sindicats els quals en aquell moment eren clandestins²⁹. És per aquest motiu que en aquest període es van promulgar la **Llei de Seguretat de l'Estat de 29 de març de 1941** i la **Llei de 2 de maig de 1943** per la qual s'equiparaven al delictes de rebel·lió militar les transgressions d'ordre jurídic amb repercussió en la vida pública.

No obstant això, el terme “terrorisme” es recolliria per primera vegada al **Codi Penal de 1944**, en ple auge de la repressió política posterior a la Guerra Civil espanyola i en plena Segona Guerra Mundial. En el Capítol XII es contemplaven, respectivament, en la Secció Primera i Segona, la tinença i dipòsit d'armes o municions, i els delictes de terrorisme i tinença d'explosius. En els articles 260 i 262 es fixaven com a actes terroristes aquells encaminats a la destrucció d'obres, edificis (públics, privats, religiosos o culturals), vies de comunicació, dipòsits de combustible, aeroports, embassaments amb el fi d'atemptar contra l'ordre públic i la seguretat de l'Estat. Així mateix, s'inclouen l'ús d'armes o substàncies explosives i inflamables que alteressin l'ordre social. Aquests actes, en funció de la gravetat, podien ser castigats amb penes que oscil·laven entre la mort i la reclusió.

Posteriorment, es va aprovar el **Decret llei de 18 d'abril de 1947**, sobre Rebel·lió militar i bandidatge i terrorisme que pretenia donar resposta als maquis, als quals no van anomenar com a terroristes com a tal sino que els van en al **Decret de 21 de setembre de 1960**, que unificava les anteriors legislacions anomenades on s'agrupaven les conductes com el bandidatge, segrest, robatori violent o rebel·lió militar³⁰.

Tot i que sota l'empara de la **La Llei 154/1963, de 2 de desembre**, es va donar la possibilitat de de que tribunals civils jutgessin aquest tipus de delictes, l'assassinat de Melitón Pomes i la jurisdicció militar es va tornar a fer càrrec d'aquests fenòmens. A més, es va dur a terme la celebració del Consell de Burgos on es va jutjar la direcció d'ETA³¹.

²⁸ Cerrada, M. (2010) Evolución histórica de la legislación antiterrorista en España: la lucha contra el terrorismo anarquista, el terrorismo subversivo y el terrorismo yihadista. Disponible a: https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=419693&d=1#nota3 [Revisat: 05/04/2024]

²⁹ González, J. *Terrorismo y proceso penal acusatorio* irant lo Blanch, Valencia, 2006, pàg. 98-99.

³⁰ Cerrada, M. (2010) Evolución histórica de la legislación antiterrorista en España: la lucha contra el terrorismo anarquista, el terrorismo subversivo y el terrorismo yihadista. Disponible a: https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=419693&d=1#nota3 [Revisat: 05/04/2024]

³¹ Benegas, J.M. : *Diccionario de Terrorismo*, Espasa, Madrid (2004) pàg. 107-108.

Posteriorment, la **Llei 44/1971 de 15 de novembre** va derogar les anteriors lleis de 1943, 1947 i 1960 revisant el tipus penal de terrorisme. Així doncs, es va reformar la criminalització de les actuacions produïdes pels “comandos”³² caracteritzats per la seva actuació en grup en actuacions esporàdiques i autònomes contra la “pau dels llocs d'ús públic”. Per tant, la definició de terrorisme incorporaria el concepte de “pau pública” per primera vegada tot ampliant el conjunt d'actuacions que haguessin entrat en el Codi Penal del 1944 sota el concepte “ordre públic”³³. D'acord amb l'article 294 bis, a) , el terrorisme es caracteritzaria per ser el delictes comès pels “*qui, pertanyent o actuant al servei d'organitzacions o grups la finalitat dels quals sigui atemptar contra la unitat de la Pàtria, la integritat dels seus territoris o l'ordre institucional, alteressin la pau pública mitjançant la provocació d'explosions, incendis, naufragis, descarrilaments, pertorbació de comunicacions, esfondraments, inundacions o voladures o altres fets anàlegs o empressin qualssevol mitjans o artificis que puguin ocasionar greus estralls*”³⁴.

D'acord amb la **STS 622/1973 de 12 de desembre de 1973**, calia distingir en la conducta delictiva dels “comandos” una pretensió objectiva i una altra subjectiva. L'objectiva es materialitaria en el dany real i visible exercit contra les persones o les coses mentre que, la subjectiva, trobaria el seu fonament en el dany moral que provocaria la pertorbació en la pau pública³⁵.

L'última disposició redactada durant el règim franquista va ser el **Decret Llei 10/1975 de 26 d'agost, sobre prevenció del terrorisme**, que va afegir tipus específics agreujants. Un exemple seria els delictes compresos als articles 260 a 264 del Codi Penal els quals fan referència a la comissió d'atemptats contra autoritats, els seus agents o les forces armades o de seguretat i altres funcionaris tot imposant-se la pena en el grau màxim podent, inclús, comportar la pena de mort si del delictes comès en resulta la defunció d'aquestes personalitats³⁶.

3.3 Legislació antiterrorista durant la transició espanyola

Després de la mort del dictador Franco, i entrada la transició espanyola, es va aprovar el **Decret Llei 2/1976, de 18 de febrer**, pel qual es revisava l'anterior Decret Llei 10/1975 i s'atribuïa, en general, la competència de l'enjudiciament d'aquests delictes a la jurisdicció ordinària³⁷. Malgrat això, pel **Reial Decret 1/1977, de 4 de gener**, es va crear l'Audiència Nacional³⁸ que gràcies al **Reial decret llei 3/1977, de 4 de gener, sobre competència jurisdiccional en matèria de terrorisme** es va disposar que la instrucció i la decisió de les causes d'aquests delictes correspondria a l'Audiència i als Jutjats Centrals d'Instrucció, amb l'excepció de les causes competència de jurisdicció militar³⁹.

³² Al Codi Penal es consideraven associacions il·lícites a “*grups o associacions constituïts dins o fora del territori nacional, per atacar en qualsevol forma la unitat o independència de la Pàtria, la integritat dels seus territoris, la seguretat nacional o l'ordre institucional i les formacions amb organització de tipus militar que tinguin per fi alguns dels assenyalats al número 2n d'aquest article o que estiguin prohibides expressament per les lleis*”.

³³ Sandoval, V. (2022) *El concepto del terrorismo en la jurisprudència durante la dictadura del franquismo* Disponible a: <https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/39/67/06%20Victoria%20Sandoval%20Parra.pdf> [Revisat: 22/11/2023]

³⁴ Llei 44/1971, de 15 de novembre, sobre reforma del Codi Penal.

³⁵ Sandoval, V. (2022) *El concepto del terrorismo en la jurisprudència durante la dictadura del franquismo* Disponible a: <https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/39/67/06%20Victoria%20Sandoval%20Parra.pdf> [Revisat: 22/11/2023]

³⁶ Decret llei 10/1975 de 26 d'agost, sobre prevenció del terrorisme

³⁷ González, J.L. *Terrorismo y proceso penal acusatorio*, coordinado por José Luis Gómez Colomer y el propio José Luis González Cussac, Tirant lo Blanch, Valencia, 2006. Pàg. 101

³⁸ Reial decret llei 1/1977, de 4 de gener, pel qual es crea l'Audiència Nacional.

³⁹ Reial decret llei 3/1977, de 4 de gener, sobre competència jurisdiccional en matèria de terrorisme

El mateix any es van aprovar els **Pactes de la Moncloa** on es va adoptar una nova definició del concepte d'ordre públic: *“Es depura de continguts no democràtics i assentant el seu fonament en el lliure, pacífic i harmònic gaudi de les llibertats públiques i el respecte dels drets humans. L'ordre públic tindrà una projecció concreta i actual quant protecció de l'avenç en la consolidació de la democràcia i defensa davant les agressions de tot ordre i especialment les terroristes. La tipificació del terrorisme figurarà al Codi Penal comú, amb eliminació del que al respecte figuri en lleis especials i s'operarà amb els criteris generalment acceptats als Convenis internacionals i als països d'Occident”*⁴⁰.

Un any després amb la **Llei 56/1978, de 4 de desembre, de mesures especials en relació amb els delictes de terrorisme comesos per grups armats** es derogaria l'anterior Reial Decret Llei comportant un procés de destipificació dels delictes de terrorisme amb el que es pretenia fer fi a tota referència expressa als delictes “de terrorisme”, per a configurar-los com a comuns.

Un cop aprovada la Constitució, la primera Llei en veure la llum a Espanya va ser la **Llei 82/1978, de 28 de desembre, de modificació del Codi Penal en matèria de terrorisme** la qual va culminar amb el procés de destipificació dels delictes de terrorisme, anteriorment mencionat. La Llei va derogar els articles 260, 261 i 262 a més dels Annexos 1,2 i 3 del Codi Penal i va modificar múltiples rúbriques i articles del Codi Penal, de manera que algunes conductes comunes, si eren realitzades “per persones integrades en bandes o grups armats” tenien assignada una pena més gran⁴¹.

En un context social d'escalada creixent del terrorisme ocasionat per ETA, el govern de la UCD va haver d'aprovar el **Reial decret llei 3/1979, de 26 de gener, sobre protecció de la seguretat ciutadana, es van atorgar més competències a l'Audiència Nacional**, en el qual, entre d'altres reformes, es van limitar drets fonamentals com el dret d'informació i opinió, es va implementar un sistema d'indemnitzacions per danys ocasionats per actes terroristes i es va autoritzar les Forces Armades per a intervenir a l'interior de les presons en supòsits de desordres greus⁴².

Finalment, en aquest període cal destacar la inserció d'Espanya al 1980 en **Conveni Europeu per a la repressió del Terrorisme** d'Estrasburg el 1977 i la posterior creació de la **Llei Orgànica 4/1988, de 25 de maig, de reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal**. En aquesta darrera L.O. es va introduir a la llei processal l'article 384 bis on s'exposava que la *“firma una interlocutòria de processament i decretada la presó provisional per delictes comès per persona integrada o relacionada amb bandes armades o individus terroristes o rebels, el processat que estigués ostentant funció o càrrec públic quedarà automàticament suspès en l'exercici del mateix mentre duri la situació de presó”*. Mesura que es va prendre a partir de l'estratègia del grup terrorista d'ETA el qual cobinava els atemptats terroristes amb l'activitat política⁴³.

⁴⁰ El fragment reproduït es troba en el text dels Pactes de la Moncloa de 27 d'octubre de 1977 que es troba disponible en la pàgina 32 de la següent direcció:

<https://www.mpr.gob.es/servicios2/publicaciones/vol17/descarga/Coleccion-Informe-17-Los-Pactos-de-la-Moncloa.pdf>

⁴¹ González, J.L. *Terrorismo y proceso penal acusatorio*, coordinado por José Luis Gómez Colomer y el propio José Luis González Cussac, Tirant lo Blanch, Valencia, 2006. Pàg. 103

⁴² Reial decret llei 3/1979, de 26 de gener, sobre protecció de la seguretat ciutadana

⁴³ González, J.L. *Terrorismo y proceso penal acusatorio*, coordinado por José Luis Gómez Colomer y el propio José Luis González Cussac, Tirant lo Blanch, Valencia, 2006. Pàg. 108

3.4. Antecedents a la reforma de la LO 2/2015

En el **Codi Penal de 1995** la regulació del terrorisme està tipificat en la Secció Segona, del Capítol V, del Títol XXII, del Llibre II, corresponent als delictes contra l'ordre públic. La legislació antiterrorista que es recollia abans de la reforma de la LO 2/2015 estava encaminada a un terrorisme nacional degut a que, fins els fets de març de 2004, la violència terrorista a Espanya havia estat protagonitzada per l'organització terrorista ETA⁴⁴.

En la primera redacció del Codi Penal de 1995, els delictes de terrorisme eren delictes comuns comesos per persones que formaven part o col·laboraven amb organitzacions terroristes amb l'objectiu de subvertir l'ordre constitucional o alterar greument la pau pública. D'aquesta manera, es tipificaven com a terroristes els delictes d'estralls o incendis (art. 571 CP), els atemptats contra les persones (art. 572 CP), la tinença o dipòsit d'armes (art. 573 CP), la proporció de fons a través de delictes patrimonials (art. 575 CP), els actes de col·laboració amb banda armada, organització o grup terrorista (art. 576 CP) o inclús altres (art. 574 CP) que complissin els requisits anteriorment anunciats⁴⁵. Per considerar-se delicte d'estralls havien de concórrer gravetat i perill dels mecanismes utilitzats i el risc produït a les persones mentre que, en el delicte d'incendi, hauria d'haver una conducta intencionada a provocar-lo suposant un perill per a la integritat de les persones⁴⁶.

En l'article 572.1 CP, s'establien tres tipus de penes depenent del resultat que haguessin tingut aquests actes: si es causava la mort d'una persona, hi hauria presó de vint a trenta anys; si es causava alguna de les lesions compreses en els articles 149 o 150 o el segrest d'una persona, hi hauria de presó de quinze a vint anys; si es causava qualsevol altra lesió, s'aturés il·legalment, amenacés o coaccionés a una persona, hi hauria presó de deu a quinze anys.

Finalment, també estava previst el càstig dels actes preparatoris (art. 578 CP), la rebaixa de la pena en cas d'abandonament de les activitats, confessant els fets i col·laborant amb les autoritats (art. 579 CP), així com l'equiparació de les sentències estrangeres als efectes d'aplicació de l'agreujant de reincidència (art. 580 CP).

La **LO 5/2010, de 22 de juny**, per la qual es modificava el Codi Penal de 1995 establia una reordenació i clarificació de la conducta terrorista incloent la formació, integració o participació en organitzacions o grups terroristes. D'aquesta manera, la reforma va poder estendre com a conducta tipificada fenòmens que fins aquella data no s'havien tingut en compte com la incitació a la comissió de delictes de terrorisme, el reclutament terrorista i el ensinistrament terrorista. Tot i que aquesta nova llei orgànica tampoc va aportar una definició del concepte de terrorisme clara, va comportar la creació d'un nou Capítol, el setè, "De les organitzacions i grups terroristes i dels delictes de terrorisme" contenint els articles del 571 al 580, i dividit en dues seccions⁴⁷.

Segons el que preveïen els articles 571 i ss del Codi Penal, el terrorisme requeria la presència de dos elements: d'una banda, un element estructural o d'organització que exigia que la conducta es dugués a terme per persones que pertanyin, actuessin al servei o col·laboressin amb organitzacions o grups criminals i, d'altra banda, un element teleològic que fa referència a la

⁴⁴ Cano, M.A. *Los delitos de terrorismo en el Código Penal español tras la Reforma de 2010*, La Ley Penal, nº 86, 2011. Pàg. 18.

⁴⁵ Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal

⁴⁶ Llobet, A. *Derecho penal del terrorismo*, 2010, pág. 162

⁴⁷ Llei orgànica 5/2010, del 22 de juny, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal.

finalitat perseguida per aquestes organitzacions o grups que no és altra que la de subvertir l'ordre constitucional o alterar greument la pau pública.

A més, també es va definir de manera més precisa el concepte d'organització criminal que, segons l'article 570 bis apartat primer és *“l'agrupació formada per més de dues persones amb caràcter estable o per temps indefinit, que de manera concertada i coordinada es reparteixin diverses tasques o funcions amb la finalitat de cometre delictes, així com de dur a terme la perpetració reiterada de faltes”*. Per altra banda, segons l'apartat segon, el grup criminal seria *“la unió de més de dues persones que, sense reunir alguna o algunes de les característiques de l'organització criminal definida a l'article anterior, tingui per finalitat o per objecte la perpetració concertada de delictes o la comissió concertada i reiterada de faltes”*. En conseqüència, les organitzacions o grups terroristes venien a constituir un tipus agreujat de les organitzacions i els grups criminals, caracteritzades, perquè la seva finalitat era la subversió de l'ordre constitucional o l'alteració greu de la pau pública (article 571.3). A més la L.O. va suprimir el terme “banda armada” quedant incloses en el concepte d'organitzacions o grups amb penes en meitat superior per disposar d'armes o instruments perillosos (art. 570 bis 2, b).

3.5. Regulació actual de terrorisme en el Codi Penal Espanyol

Els darrers anys, el terrorisme de tall gihadista ha substituït l'amenaça del terrorisme amb fins polítics com el d'ETA o els GRAPO. És per això que la **Resolució del Consell de Seguretat de Nacions Unides 2178, de 24 de setembre de 2014**, aprovada per unanimitat amb el suport de 120 Estats, plasmava la preocupació de la comunitat internacional per l'agreujament de l'activitat terrorista i per la intensificació de la crida a cometre atemptats arreu del món posant en perill els pilars que de la democràcia. En aquesta Resolució, es crearen normes obligatòries pels Estats en el context de la lluita contra el terrorisme internacional des de l'any 2001 amb dues novetats: per una banda, es va fer recalcar l'amenaça dels actors dedicats a la captació i adoctrinament en nom de grups terroristes la qual cosa va suposar un gir dels aconteixements ja que, a diferència d'ETA o els GRAPO, aquests actors lluiten des de països diferents als dels individus que es pretenen captar; La segona novetat va suposar una proposta per a un tractament general instant els Estats a millorar la seguretat de les seves fronteres per impedir la sortida i el retorn d'aquests individus o reclamant reformes per tipificar, perseguir i prevenir aquests delictes posant fre als processos de radicalització⁴⁸.

Posteriorment a la Resolució 2178 naixeria a Espanya el **tercer Pacte Antiterrorista**, i en conseqüència, la proposta de reforma del Codi Penal. La reforma introduïda per la **LO 2/2015, 30 de març**, va ser a causa de l'auge de la consternació mundial de l'amenaça terrorista duta a terme per les cèl·lules gihadistes. Tot i les mesures preses després de l'atemptat de l'onze de Setembre a les Torres Bessones de Nova York els atacs no varen cesar⁴⁹.

La LO 2/2015 va comportar que un ampli catàleg de delictes comuns que perseguissin unes determinades finalitats, poguessin ser classificats com a terrorisme. Malgrat tot, en el nostre Codi Penal segueix sense haver una definició legal del concepte de “terrorisme” tractant-se, conseqüentment, com un concepte jurídic indeterminat que ha requerit anar sent perfilat per la jurisprudència i doctrina. Per aquest motiu, s'ha dotat al concepte d'una càrrega emotiva i

⁴⁸ Marrero Rocha, I. (2016). Los combatientes «terroristas» extranjeros de la Unión Europea a la luz de la Resolución 2178(2014) del Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas. Revista de Derecho Comunitario Europeo, 54, Pàg. 555-594

⁴⁹ Els atacs més recents a Europa són els del 2015 contra la revista francesa Charlie Hebdo a París, el de Londres al 2017 i el d'Estrasburg al 2018.

política que ha acabat caracteritzant com a terrorisme conductes que no ho eren i penalistes com Cancio Meliá, van qualificar la reforma com a “ineficaç” per combatre el Daesh⁵⁰.

En un altre ordre de coses, cal recordar que de la correcta identificació del bé jurídic protegit en cada tipus penal depèn la seva antijuridicitat material, ja que l'injust només troba legitimitat si constitueix una lesió o posada en perill d'un bé jurídic digne de protecció el qual s'ha d'ajustar al fi pel qual es protegeix. Aquesta qüestió és més complexa en el cas del terrorisme ja que hi ha nombrosos dubtes a l'hora d'establir què és el que converteix aquest fenomen en socialment danyós. Això ha produït que la doctrina eludeix l'anàlisi del bé jurídic protegit en aquests comportaments pel que tant aquesta com la jurisprudència han optat per abordar el seu injust des de la configuració legal que tradicionalment se li ha donat: així, s'afirma que les normes penals antiterroristes pretenen evitar (i sancionar) la comissió organitzada de certs delictes greus amb una finalitat política⁵¹.

En allò on sí hi ha acord majoritari de la doctrina és a l'hora d'apuntar que el terrorisme es configura com a delictes pluriofensius: en primer lloc, es protegeixen els béns jurídics propis dels delictes comuns (com a exemple més clar, la vida); en segon lloc, es tutel·len interessos col·lectius, tot i que la seva precisa configuració com a béns jurídics varia d'un autor a un altre⁵².

És amb la reforma per la LO 2/2015, modificada posteriorment per la **L.O. 1/2019** per introduir el delictes de falsedat documental, quan s'encunya la delimitació del concepte de terrorisme qen l'article 573 CP:

Article 573 CP:

1. Es considera delictes de terrorisme la comissió de qualsevol delictes greu contra la vida o la integritat física, la llibertat, la integritat moral, la llibertat i indemnitat sexuals, el patrimoni, els recursos naturals o el medi ambient, la salut pública, de risc catastròfic, incendi, de falsedat documental, contra la Corona, d'atemptat i tinença, trànsit i dipòsit d'armes, municions o explosius, previstos en aquest Codi, i l'apoderamentament d'aeronaus, vaixells o altres mitjans de transport col·lectiu o de mercaderies, quan es duren a terme amb qualsevol de les finalitats següents:

- 1) Subvertir l'ordre constitucional, o suprimir o desestabilitzar greument el funcionament de les institucions polítiques o de les estructures econòmiques o socials de l'Estat, o obligar els poders públics a fer un acte o a abstenir-se de fer-ho ;*
- 2) Alterar greument la pau pública. ;*
- 3) Desestabilitzar greument el funcionament d'una organització internacional. ;*
- 4) Provocar un estat de terror a la població o en una part d'aquesta.*

2. Es consideren igualment delictes de terrorisme els delictes informàtics tipificats en els articles 197 bis i 197 ter i 264 a 264 quater quan els fets es cometin amb alguna de les finalitats a què fa referència l'apartat anterior. 3. Així mateix, tenen la consideració de delictes de terrorisme la resta dels delictes tipificats en aquest capítol.

Aquest precepte no ofereix una definició com a tal, sino que considera sota l'element típic de terrorisme la comissió d'una sèrie de delictes greus contra diversos béns jurídics heterogenis en cas que a la comissió concorri una determinada finalitat. L'enumeració de delictes que poden “convertir-se” en delictes de terrorisme es tanca amb una fórmula de perogrull, a través de la clàusula relativa al fet que es consideraran delictes de terrorisme la resta de delictes que estiguin tipificats al capítol.

⁵⁰ Cancio, M. (2015), *Pacto antiterrorista: por la pendiente deslizante hasta el fondo del barranco*. En: Eldiario.es/zona crítica. Recuperado de: http://www.eldiario.es/zonacritica/Pacto-antiterrorista-pendiente-deslizantebarranco_6_3556244 [Revisat: 22/11/2023]

⁵¹ Pastrana, M.A. (2018) *La nueva configuración de los delitos de terrorismo* Disponible a: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/abrir_pdf.php?id=PUB-DP-2020-171 [Revisat: 06/05/2024]

⁵² Pastrana, M.A. (2018) *La nueva configuración de los delitos de terrorismo* Disponible a: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/abrir_pdf.php?id=PUB-DP-2020-171 [Revisat: 06/05/2024]

Per tant, el que es requereix és la finalitat del propi acte, tal i com es troba definit en l'article 1 de la **Decisió Marc del Consell, de 13 de juny de 2002**:

Intimidar greument una població, obligar indegudament els poders públics o una organització internacional a realitzar un acte o abstenir-se de fer-ho o desestabilitzar greument o destruir les estructures polítiques fonamentals, constitucionals, econòmiques o socials d'un país o una organització internacional;

- a) *atemptats contra la vida d'una persona que puguin tenir resultat de mort;*
- b) *atemptats greus contra la integritat física d'una persona;*
- c) *segrest o presa d'ostatges;*
- d) *destruccions massives en instal·lacions governamentals o públiques, sistemes de transport, infraestructures, inclosos els sistemes informàtics, plataformes fixes emplaçades a la plataforma continental, llocs públics o propietats privades, que puguin posar en perill vides humanes o produir un gran perjudici econòmic;*
- e) *apoderament il·lícit d'aeronaus i de vaixells o d'altres mitjans de transport col·lectiu o de mercaderies;*
- f) *fabricació, tinença, adquisició, transport, subministrament o utilització d'armes de foc, explosius, armes nuclears, biològiques i químiques i investigació i desenvolupament d'armes biològiques i químiques;*
- g) *alliberament de substàncies perilloses, o provocació d'incendis, inundacions o explosions l'efecte de les quals sigui posar en perill vides humanes;*
- h) *pertorbació o interrupció del subministrament d'aigua, electricitat o altre recurs natural fonamental l'efecte del qual sigui posar en perill vides humanes;*

Seguint en aquesta línia, la delimitació del concepte de terrorisme es troba en els articles 571 i ss que engloben un gran abast de situacions la qual en la nova reforma ha aclarit quines organitzacions o grups criminals es consideren terroristes. Així, a la nova redacció s'assenyala que ho seran les que *“tinguin per finalitat o per objecte la comissió d'algun dels delictes tipificats a la secció següent”* mentre que abans de la reforma deia *“tinguin per finalitat o per objecte subvertir l'ordre constitucional o alterar greument la pau pública mitjançant la perpetració de qualsevol dels delictes previstos a la secció següent”*. D'aquesta manera, amb la reforma, la finalitat de perseguir els subjectes que subverteixin l'ordre constitucional o alterin greument la pau pública ha quedat suprimit i, tot i que pugui semblar irrellevant, la seva lectura conjunta amb altres delictes de terrorisme podia comportar conclusions imprecises com la de considerar que constitueix una organització o grup terrorista aquella agrupació de persones que enalteixen el terrorisme o menyspreen les víctimes. Així amb la reforma del 2015 podem parlar de tres tipus de delictes de terrorisme:

- a. Delictes ja tipificats en altres títols del Codi Penal, com per exemple el delictes de lesions, que es converteixen en terrorisme quan es cometen amb les finalitats recollides a l'article 573;
- b. Delictes específics de terrorisme regulats al Títol XXII, com per exemple delictes de col·laboració amb les activitats un grup terrorista, que no requereixen que es duguin amb l'objectiu dels fins de l'article 57;
- c. Delictes que requereixen un element estructural, com per exemple els delictes de desordres públics terroristes, però no exigeixen les finalitats de l'article 573.

Tot i que fins moments abans de la reforma s'equiparava l'ordre constitucional amb la pau pública, actualment es tracten com a fins diferents. Campo Moreno defineix l'ordre constitucional com aquell que garanteix l'efectivitat dels drets humans i socials gràcies al recolzament d'un poder constitucional⁵³. D'altra banda, la **STC 235/2001 de 13 de desembre**,

⁵³ Campo Moreno, Comentarios a la reforma, 2015, pàg. 44

va definir la pau pública com *la protecció de persones i béns i al manteniment de la tranquil·litat o ordre ciutadà*⁵⁴.

Actualment, una de les modificacions que ha incorporat la reforma i de la que m'agradaria fer èmfasi en aquest estudi, és l'eliminació de la necessitat d'haver una connexió entre un acte terrorista i un grup o organització al darrer tot i que, en la legislació vigent, segueix estant tipificat com a un tipus autònom en el Capítol Setè "*De les organitzacions i grups terroristes*".

A comparació amb les regulacions anteriors, cal destacar, també, l'increment de les penes dels atacs. Així doncs, en l'article 573 Bis CP es fa un recull de les diferents penes als autors d'aquests delictes en funció de les conseqüències que generin els seus actes:

1. *Amb la de presó pel temps màxim previst si es causa la mort d'una persona;*
2. *Amb presó de vint a vint-i-cinc anys quan, en els casos de segrest o detenció il·legal, no es doni raó del parador de la persona;*
3. *Amb presó de quinze a vint anys si es causés un avortament, es produïssin lesions tipificades als articles 149, 150, 157 o 158, el segrest d'una persona, o estralls o incendi dels previstos als articles 346 i 351;*
4. *Amb la de presó de deu a quinze anys si es causés qualsevol altra lesió, o s'aturés il·legalment, amenacés o coaccionés una persona;*
5. *I amb la pena prevista per al delictes comès a la meitat superior, i es pot arribar a la superior en grau, quan es tracti de qualsevol altre dels delictes a què es refereix l'apartat 1 de l'article anterior ;*
6. *Per als delictes informàtics, s'imposa una pena superior en grau a la respectivament prevista als arts corresponents;*
7. *Per als delictes de desordres públics, rebel·lió i sedició comesos per una organització o grup terrorista seran castigats amb la pena superior en grau a la prevista per a aquests delictes.*

El terrorisme actual gihadista destaca dels seus predecessors per incorporar instruments de captació, ensinistrament o adoctrinament a l'odi. El legislador pretén, doncs, avançar-se a la realització de qualsevol acte terrorista i castigar-ho com a tal. Així, la nova reforma no tan sols pena als perpetradors d'aquests actes sinó també als que estan rebent el flux d'informació per part d'aquests equiparant ambdues conductes a la pena màxima de 5 anys de presó (art. 575.1 CP)⁵⁵.

En darrer lloc, els articles 578 i 579 CP tanquen la regulació dels delictes de terrorisme penant l'enaltiment o justificació públics del terrorisme, els actes de descrèdit, menyspreu o humiliació de les víctimes i difusió de missatges o consignes per incitar els altres a la comissió de delictes de terrorisme.

La importància política de la nova regulació no està tant en la tipificació de noves accions, ni en què es resti importància a l'element estructural per facilitar la persecució dels terroristes que actuen de forma més autònoma, sinó que ve a establir un nou concepte jurídic de terrorisme que no atén tant els fins polítics perseguits com els resultats immediats produïts, permetent un marge de discrecionalitat en la seva aplicació en incorporar conceptes indeterminats com

⁵⁴ Carreras, S. (2017) *Evolución de la legislación antiterrorista. Especial consideración de un caso de enaltecimiento* Disponible a: <https://academica-e.unavarra.es/bitstream/handle/2454/24601/101526TFGcarreras.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Revisat: 28/12/2023]

⁵⁵ Carreras, S. (2017) *EVOLUCIÓN DE LA LEGISLACIÓN ANTITERRORISTA. ESPECIAL CONSIDERACIÓN DE UN CASO DE ENALTECIMIENTO* Disponible a: <https://academica-e.unavarra.es/bitstream/handle/2454/24601/101526TFGcarreras.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Revisat: 28/12/2023]

“desestabilitzar”, o altres “estructures socials o econòmiques de l'Estat”, mantenint altres que figuren en altres tipus penals, com “l'alteració greu de la pau pública”⁵⁶.

4. Anàlisi de l'atemptat Terrorista de Barcelona del 2017

4.1. Descripció dels Fets

El dimecres 16 d'agost del 2017, abans de la mitjanit, una gran explosió causada pel triperòxid de triacetona (TATP) va destrossar un xalet situat en la urbanització de Montecarlo de la localitat d'Alcanar morint en el mateix instant dos homes i deixant un tercer ferit. Tal com era sabut pels veïns del barri, l'habitatge era ocupat il·legalment per diversos homes d'aspecte magrebí. Tot i que els tres ocupants de l'habitatge formessin part d'una cèl·lula gihadista més àmplia que pretenia atemptar a la capital catalana, no varen sonar, en un primer moment, les alarmes de terrorisme. Així doncs, la casa que va resultar destruïda, era la base d'operacions i el lloc on es manufacturaven els explosius que pretenien utilitzar-se “a favor” de la seva causa, que van explotar quan els individus estaven movent la TATP amb l'objectiu d'assecar-la⁵⁷.

El propòsit de l'ús de la substància TATP era dur a terme “una acció terrorista de gran envergadura”. La principal hipòtesi que barallaven els Mossos era que algun individu de la cèl·lula s'assabentés del que havia passat a la seu d'operacions a Alcanar i, a través d'una trucada a les tres de la tarda, Younes Abouyaaqoub. Així doncs, tant ell com la resta de membres que no estaven a Alcanar, es van redirigir de manera descoordinada amb el fi d'atemptar a la ciutat⁵⁸.

A conseqüència de l'explosió es va destrossar al complet l'habitatge, es van presentar bombers, serveis mèdics, policies locals i agents del cos de Mossos d'Esquadra del Montsià. De les quatre víctimes, Mohammad Houli Chamlal, qui es trobava fumant a l'exterior de la casa, va ser l'únic que no va morir a l'acte pel que els serveis mèdics el van conduir a l'hospital Verge de la Cinta de Tortosa, sense que s'adoptés cap mesura de seguretat sobre aquest subjecte ni fos en cap moment interrogat al no haver sonat inicialment cap alarma d'alerta terrorista⁵⁹.

Durant els primers treballs dels bombers de runa iniciats el mateix dia, es van trobar tres cadàvers i restes biològiques de Youssef Aalla i Mohammad Es Satty. És interessant assenyalar, també, que a la vorera de la zona acordonada pels mossos es va trobar un vehicle marca Peugeot model 306 de color gris que presenta diversos danys, propietat del Hussain Abouyaaqoub. Inicialment, al matí del 17 d'agost, abans dels fets produïts a les Rambles de Barcelona, es va atribuir l'explosió a un fet fortuït provocat per l'acumulació de gas, i posteriorment, a l'elaboració de drogues tot i els dubtes de la jutgessa de guàrdia d'Amposta davant la troballa de gran quantitat de bombones de butà i propà, així com la forta olor d'acetona⁶⁰. És per aquest motiu que, amb la pèrdua del lloc on fabricaven els explosius, la resta d'integrants de la cèl·lula

⁵⁶ Cerrada, M. (2010) Evolución histórica de la legislación antiterrorista en España: la lucha contra el terrorismo anarquista, el terrorismo subversivo y el terrorismo yihadista. cit.

⁵⁷ Reinares y García-Calvo (2018) Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils Disponible a <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

⁵⁸ Cerdán, M. (2017) *Un mosso habló 4 minutos por teléfono con el terrorista de La Rambla dos horas antes de la matanza* Disponible a: <https://okdiario.com/investigacion/mosso-hablo-4-minutos-telefono-terrorista-rambla-dos-horas-antes-matanza-1516441> [Revisat: 16/02/2024]

⁵⁹ Carpio, D. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*. 2018, núm. 20-13, Pàg. 8

⁶⁰ García, C. *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* 2018 Pàg. 15

van improvisar els atemptats del dia posterior amb l'ús de vehicles l'endemà a Barcelona i hores després a Cambrils⁶¹.

Cap a les 15.00 hores, els mossos truquen a Younes Abouyaaqoob en relació amb el Peugeot aparcat davant del xalet d'Alcanar, Younes estaria conduint una furgoneta FIAT en sentit a Barcelona. Paral·lelament a aquests fets, a aproximadament la una del migdia, Mohammad Hichamy va llogar una altra furgoneta, en aquest cas Renault, produint a les 15:25 un incident de circulació amb un altre vehicle a prop de Cambrils. Al comentar l'ocupant de l'altre vehicle accidentat que trucaria a la policia, Hichamy va fugir corrent per l'autopista i unint-se, finalment, amb el grup atacant al Passeig Marítim de Cambrils⁶².

A les 16:50 hores del 17 d'agost, la furgoneta blanca FIAT Talent abans referida, conduïda per Abouyaaqoob, va irrompre a gran velocitat a la zona de vianants de la Rambla de Barcelona, recorrent en ziga-zaga un tram de 700 metres des de l'entrada de plaça de Catalunya fins al mercat de la Boqueria, just a sobre del mosaic de Joan Miró, atropellant un gran nombre de transeünts provocant la mort de 14 persones i la lesió de 128 més⁶³.

Aprofitant la confusió de l'atropellament massiu, Abouyaaqoob va abandonar la furgoneta i va travessar un mercat adjacent fins que va arribar, aproximadament una hora i mitja més tard, al campus Diagonal de la Universitat de Barcelona on va apunyalar al tòrax a un jove per robar el seu vehicle amagant-lo dins d'aquest per tal d'abandonar la ciutat. Durant la fugida, l'autor dels fets va embestir a dues patrulles dels mossos activades pel Dispositiu Gàbia, resultant especialment ferida una sergent⁶⁴. Un cop Younes va arribar a l'Edifici Walden 7 de Sant Just Desvern, va abandonar el vehicle amb el que havia fet la fugida deixant al seu interior el cadàver del propietari a causa de les ferides que li havia propiciat amb l'apunyament. Paral·lelament, a 16:50 hores es produeix una segona forta explosió a la casa d'Alcanar i ferint a gran part dels operaris de la maquinaria, a alguns veïns, a dos bombers i a diversos agents dels mossos d'Esquadra dels quals un requereix el trasllat a l'hospital Joan XXIII. Després d'aquests fets, es procediria a la detenció a l'hospital de Tortosa de Mohammad Houli Chemlal després de la troballa de la seva documentació a l'interior de la furgoneta ensinestrada a l'atac a les Rambles⁶⁵.

El mateix dia, passades les nou de la nit, uns individus varen comprar en una tenda de Cambrils varis ganivets i una destrat. Més tard, a la una de la matinada del dia 18, s'obriria un nou front terrorista en el que cinc individus (Moussa Oukabir, Said Aalla, Omar Hitxami, El Hussain Abouyaaqoub i Mohammad Hitxamy), van conduir un vehicle pel passeig marítim de Cambrils fent ziga-zagues i estampant el cotxe a un control policial. Els ocupants varen sortir amb les armes blanques hores abans comprades i deixant entreveure falsos cinturons explosius i es van abalancar sobre els transeünts brandant els objectes afilats deixant una persona morta i una

⁶¹ Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* Disponible a <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

⁶² Diligències Prèvies núm. 60/2017 del Jutjat Central d'Instrucció número 4 de l'Audiència Nacional

⁶³ Carpio, D. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*. 2018, núm. 20-13, Pàg. 12

⁶⁴ Jutjat Central d'Instrucció, Interlocutòria de 10 Oct. 2018, Rec. 5/2018

⁶⁵ Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* cit. [Revisat: 22/11/2023]

trentena ferida⁶⁶. Finalment, els cinc atacants van ser abatuts per agents dels Mossos d'Esquadra en diferents punts del Passeig^{67,68}.

Quatre dies després dels fets a les Rambles, va reaparèixer Younes Abouyaaqoob, qui s'havia amagat en zones boscoses i caminat més de 40 kilòmetres fins a les immediacions dels Subirats. Quan a la tarda del 21 d'agost és interceptat en una zona de vinyes a camp obert pels agents policials, desobeeix les indicacions de tirar-se a terra i s'obre la camisa mostrant un altre cinturó d'explosius fals al crit de "Allahu Akbar" motiu pel qual els policies obren foc matant-lo en l'acte⁶⁹.

Entre els enderrocs de l'immoble d'Alcanar es varen trobar emmagatzemades 120 bombones de butà i propà, 500 litres d'acetona, bicarbonat i 340 litres de peròxid d'hidrogen. Per altra banda, també, es varen poder recuperar polsadors per iniciar la detonació d'explosius⁷⁰. Tant aquestes adquisicions com el lloguer dels dos vehicles que es van utilitzar per a perpetrar els actes terroristes porten a preveure que els membres de la cèl·lula havien estat preparant atemptats d'una escala molt superior de la que varem viure. Tant és així que en una declaració judicial, l'únic supervivent de l'explosió d'Alcanar es va referir a "monuments i esglésies, com la Sagrada Família" entre els blancs que tenien previstos inicialment⁷¹.

Si bé és cert que els autors de 17A van ser reclutats, adoctrinats i instrumentalitzats per Abdelbaki Es Satty, qui havia ocupat la posició d'Imam a la Mesquita del Ripoll, el fet és que es tracta d'una cèl·lula terrorista estructurada, afiliada a una organització transnacional (Estat islàmic) i amb una ideologia politicoreligiosa (salafisme gihadista)⁷².

4.2 Reivindicació dels atemptats

Des de la creació del terrorisme anarquista, l'objectiu dels grups criminals no estava només en la consecució d'atemptats, sinó en la propagació del seu missatge a quanta més audiència millor. És per aquest motiu que la DAESH desplega diferents activitats de difusió que li ha permès permès poder propagar tant el seu ideari com establir noves relacions amb potencials seguidors de la causa. Entre els principals mitjans es destaca la intensa propaganda de les seves accions i la seva organització, proselitisme, captació de nous membres, adoctrinament ideològic, ensinistrament...⁷³

Des del seu establiment, DAESH ha atorgat una gran importància a la seva estructura mediàtica on els seus dirigents sempre han comprès que els mitjans de comunicació són imprescindibles

⁶⁶ Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados dos terroristas en Barcelona y Cambrils* cit. [Revisat: 22/11/2023]

⁶⁷ Burekba, M. (2018) *Atentados de Barcelona: reacciones, explicaciones y debates pendientes* Disponible a: https://www.cidob.org/es/publicaciones/serie_de_publicacion/cidob_report/cidob_report/atentados_de_barcelona_reacciones_explicaciones_y_debates_pendientes [Revisat: 22/11/2023]

⁶⁸ Diligències Prèvies núm. 60/2017 del Jutjat Central d'Instrucció número 4 de l'Audiència Nacional

⁶⁹ Baquero, A. (2017) *Los terroristas de Ripoll tenían 100 kilos de explosivos para atentar en Barcelona* Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20170913/100-kilos-explosivo-tatp-listos-atentar-barcelona-6283747> [Revisat: 16/02/2024]

⁷⁰ Diligències Prèvies 60/2017, Auto del 22 d'agost de 2017

⁷¹ García (2017) *El terrorista herido pide "perdón" y se declara "arrepentido" ante el juez* Disponible a: https://elpais.com/ccaa/2017/08/23/catalunya/1503509592_704081.html# [Revisat: 16/02/2024]

⁷² Burekba, M. (2018) *Atentados de Barcelona: reacciones, explicaciones y debates pendientes* Disponible a: https://www.cidob.org/es/publicaciones/serie_de_publicacion/cidob_report/cidob_report/atentados_de_barcelona_reacciones_explicaciones_y_debates_pendientes [Revisat: 22/11/2023]

⁷³ Cimadevilla (2017) *La utilización de la propaganda por parte de Al-Qaeda y Daesh: la mujer como un actor emergente en la captación y desradicalización* Disponible a: https://politicasysociologia.ucm.es/data/cont/docs/21-2022-03-11-02A_CIMADEVILLA.pdf [Revisat: 17/01/2024]

per a la seva estratègia de radicalització per a la captació de combatents, el domini del territori i la implantació de la Sharia. Per aquests motius la xarxa audiovisual de DAESH (formada per més de 30 productores), distribueixen contingut audiovisual que narra la vida del Califat i les execucions que s'hi practiquen. Les principals són Al-Furqan, Al-Hayat Media Center i Al-Itisam. No obstant, l'estructura propagandística no seria prou eficaç si no pogués difondre el seu missatge, motiu pel qual entren en joc les xarxes socials com X (en aquell moment Twitter), Telegram, Facebook i altres⁷⁴.

En el cas que ens pertoca en aquest estudi, tant l'atemptat de Barcelona com el de Cambrils varen ser hores més tard reivindicats per la Daesh a través de les xarxes i de l'agència de notícies Amaq, mitjà informatiu en òrbita de l'Estat Islàmic a partir del qual respalden els atacs perpetrats pels seus seguidors, amb el següent missatge: "Els responsables de l'atemptat a Barcelona són soldats de l'Estat Islàmic que van respondre els anomenats del Califat a atacar els països que integren la coalició".

A més, la Daesh a través de la revista Al-Naba va difondre una imatge de la basílica de la Sagrada Família tacada de sang i va prendre partit d'ambdós atacs per difondre el seu nou lema: "Baquiya" (permanència). Aquest dona resposta a la seva intenció de retornar sota la seva possessió els territoris que han perdut al llarg dels anys, inclús segles⁷⁵.

5. Anàlisi Jurídica de l'Atemptat

5.1. Audiencia Nacional, Sala de lo Penal, Sección 3a, Sentencia 15/2021 de 27 Maig 2021, Rec. 10/2018

Al maig de 2021 la Sala de lo Penal de l'Audiència Nacional va condemnar als tres terroristes que van dur a terme els atemptats de Barcelona i Cambrils al 2017 i que no van resultar abatuts per la policia. A Mohammad H.C. se li va imposar la pena de 43 anys de presó, a Driss O. de 36 anys, mentre que a de Said B.I. només va ser condemnat a 8 anys de presó, resolució que va ser un any més tard ratificada per la Sala d'Apel·lació de l'Audiència Nacional. A més, a Mohammad i a Driss també se'ls va condemnar a indemnitzar per meitat i de manera solidaria a les víctimes per lesions i seqüeles, a més d'haver d'indemnitzar a un agent dels Mossos D'esquadra per incapacitat permanent a la seva feina i limitació per a la pràctica esportiva.

El principal tipus penals el qual la Sala va considerar provat, i per tant va condemnar, a Mohammad i Driss va ser la creació al 2015 d'una cèl·lula terrorista (572.1 CP) al voltant de l'imam de Ripoll Abdelbaki E.S., el qual no es va poder jutjar per haver mort a l'hospital al dia següent a l'explosió del xalet d'Alcanar. A més, també se'ls va condemnar per tinença, dipòsit i fabricació d'explosius i més de 29 delictes de lesions per imprudència greu en relació amb l'explosió d'Alcanar. No obstant, a Said només se li va poder provar el delictes de col·laboració amb organització terrorista, pel que la seva pena és considerablement menor al dels altres actors.

En la Sentència de de la Sala d'Apel·lació de l'any posterior, els magistrats van descartar responsabilitzar-los dels 16 assassinats comesos per la resta de membres de la cèl·lula a Barcelona i Cambrils ja que no es va poder demostrar per una banda, que hi participessin en la comissió dels fets i, per altra, que en tinguessin coneixement de les intencions de la resta dels integrants. Així doncs, la Sala va donar per provat que els processats no eren conscients de les

⁷⁴ Tribunal Suprem, Sala Segona, del Penal, Sentència 373/2020 de 3 Jul. 2020, Rec. 10721/2019

⁷⁵ Carpio, D. (2018) *Los atentados yihadistas de Barcelona y Cambrils. Análisis empírico y evaluación axiológica desde las ciencias de la Seguridad* Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6664139> [Revisat: 22/11/2023]

intencions dels altres membres de la cèl·lula de dur a terme els atemptats tant a Barcelona com a Cambrils degut a la rapidesa amb la qual els perpetradors, els quals ara estaven tots morts, havien canviat els plans que tenien inicialment a causa de l'explosió que s'havia dut a terme a Alcanar. Els magistrats van sostenir que la seva integració a la cèl·lula islamista radical i el seu adoctrinament *“no són indicis ni prova suficient per a la seva imputació per fets que van quedar fora del seu domini i això amb independència que prepararessin un gran atemptat, probablement de gravíssimes conseqüències, contra un objectiu no prou determinat pel que no es pot confondre la responsabilitat penal que suposa la pertinença a l'organització criminal amb la comissió dels delictes que puguin arribar a executar-se al seu si”*.

Per altra banda, a la Sala d'Apel·lació el tribunal es va estimar que la segona de les explosions a Alcanar, que van deixar ferits a varis policies, bombers i altres operaris que duien a terme tasques de desenrunament, va ser inintencionada ja que no hi havia intenció d'atemptar contra ningú, de manera que *“aquesta absència de dol, ni tan sols eventual, provoca que no puguin ser sancionats per les lesions produïdes als 29 afectats, trobant-nos davant d'un concurs ideal i la pena a imposar és la corresponent al delicte més greu, els estralls imprudents, a la seva meitat superior”*, que es concreta en quatre anys de presó *“atesa la suma gravetat de la imprudència comesa”*. No obstant, a banda dels delictes relacionats amb la segona explosió a la casa d'Alcanar, es van mantenir amb les mateixes penes que va imposar la Secció Tercera de la Sala Penal.

Malgrat l'exposat, van acabar estimant parcialment el recurs imposat per part de cinc agents dels Mossos d'Esquadra ferits en l'explosió a l'haver viscut una experiència greument traumàtica pel que van considerar procedent l'augment de les seves indemnitzacions dins dels paràmetres establerts en la legislació.

De la mateixa manera, l'Audiència de lo Penal va rebutjar la petició de l'acusació a la reclamació de responsabilitat patrimonial de l'Estat per no haver adoptat les mesures cautelars suficients per prevenir la venda d'explosius.

Finalment, es va rebutjar la rebaixa de les penes sol·licitada pels representants dels acusats per dilacions indegudes degut a la complexitat del cas el qual contenia més de 64 mil folis, trenta persones personades i trenta-dos dies d'assenyalament de judici oral.

5.2. Tribunal Suprem, Sala Segona, de lo Penal, Sentencia 873/2023 de 24 Novembre de 2023

El passat 27 de novembre del 2023, el Tribunal Suprem desestimar els recursos de cassació de Mohammad i Driss i va confirmar les condemnes de 43 i 36 d'anys de presó que s'havien establert al 2021. Malgrat tot, es va estimar de manera parcial el recurs de Said rebaixant la seva condemna de 8 anys a 18 mesos ja que es va considerar que no hi havia indicis suficients de que aquest tingués coneixement o es representés amb detall que, amb els seus actes objectivament cooperatius, estigues col·laborant amb l'organització terrorista. D'acord amb els magistrats, *“no identifiquem prou prova que permeti concloure més enllà de qualsevol dubte raonable que el recurrent es representés finalment que amb la seva aportació coadjuvaria a les finalitats terroristes d'una organització criminal. Ni, tampoc, considerem prou acreditat que tingués una sospita qualificada que l'obligués a activar deures d'indagació i que, en comptes de complir-los, desplegués una estratègia conscient d'ignorància deliberada” amb la finalitat d'eludir els deures d'evitació i aprofitar-se de per eludir la seva responsabilitat”*.

La Sala va fallar en que la no acreditació suficient de que Said conegues la finalitat terrorista ni que pogués identificar trets constitutius d'una estratègia de sospita, *"no vol dir que no s'identifiqui en la seva actuació un greu incompliment de deures de cura que, en termes objectius, va propiciar actes de col·laboració eficaç amb l'organització terrorista"*. Així doncs, se'l va condemnar només per delictes de cooperació amb organització criminal terrorista (article 577.1 CP) per imprudència greu ja que *"amb el seu comportament, cedint l'ús d'un vehicle i el document d'identitat que els terroristes van utilitzar per comprar precursors d'explosius, va incomplir greument deures objectius de cura"*.

En relació amb els recursos de les acusacions, la Sala va rebutjar la possible nul·litat del jutge celebrat i la possible lesió a l'exercici de l'acció penal ja que es considera que l'objecte del procés es va configurar d'acord amb la legislació processal. En aquest cas, el tribunal va assenyalar que *"la Sala de lo Penal de la Audiencia Nacional, frente a lo pretendido por varias acusaciones de que se ordenara al juez de instrucción la extensión del procesamiento contra los hoy acusados por los delitos consumados e intentados de asesinato terrorista, lo denegó expresamente, confirmando la conclusión del sumario y, con ella, la delimitación del objeto del proceso respecto del cual había formular acusación. Y lo hizo mediante una resolución suficientemente motivada y contra la que, por decisión del legislador, no cabe interponer recurso ordinario alguno"*.

Per altra banda, es va descartar també la suposada vulneració del dret dels detinguts a saber la veritat consagrada en la Convenció Europea de Drets Humans. No obstant, els magistrats van defensar que concorrien "raons imperioses" per acordar la seva comunicació pel que es va descartar que les proves obtingudes no fossin fiables⁷⁶.

Referent amb el mateix recurs, la Sala tampoc va considerar que s'hagués vulnerat el dret de defensa dels condemnats al fer al·lusió a que se'ls va privar del seu dret a designar una defensa durant el temps que van estar detinguts i en la seva compareixença davant del jutjat d'instrucció basant-se en la "doctrina Atristain"⁷⁷ del Tribunal Europeu dels Drets Humans ja que van considerar que concorrien "raons pertinents i suficients". En aquest sentit, el tribunal va fer al·lusió al "Cas Ibrahim" en el que el Tribunal Europeu dels Drets Humans va avalar la comunicació de tres terroristes al juliol del 2005 a Londres pel mateix motiu i pel que es van permetre fer interrogatoris sense la presència de la defensa lletrada.

6. Pla de prevenció i protecció antiterrorista

El Pla de Prevenció, Protecció i Resposta Antiterrorista segueix les línies d'actuació de l'Estratègia Nacional contra el Terrorisme i l'Estratègia Europea contra el Terrorisme basada en quatre elements: Prevenir, Protegir, Perseguir i la preparació a la Resposta contra l'amenaça. S'estableixen una sèrie de directrius generals que permetin assegurar la detecció, el seguiment, l'anàlisi i l'avaluació del risc d'atemptat terrorista, així com la posada en marxa i la coordinació dels dispositius.

⁷⁶Buenaventura, P. (2003) *El Supremo confirma las penas para dos terroristas de los atentados del 17-A y reduce la condena para el tercero* Disponible a: <https://www.20minutos.es/noticia/5193973/0/supremo-confirma-las-penas-para-dos-terroristas-los-atentados-17-reduce-condena-para-tercero/> [Revisat: 15/04/2024]

⁷⁷ La "doctrina Atristain" precisa que es el Tribunal qui ha d'avaluar si els drets de defensa de les víctimes s'han vist perjudicats fins al punt de sotscavar l'equitat general. En aquesta sentència es recull que es permet imposar restriccions als acusats a tenir un advocat sempre hi quan hi hagi una raó darrera suficientment fundada. En aquest sentit, es va fallar mantenint la sentència anterior conforme el cas que s'atenia no es separava de la doctrina referenciada.

Les mesures del Pla tenen com objectiu principal la protecció de: a. Instal·lacions, xarxes, sistemes i equips físics i de tecnologia de la informació que permeten el correcte funcionament dels serveis essencials: b. centres i organismes públics o oficials, siguin persones, béns, serveis, tecnologia de la informació o altres intangibles, la destrucció, atac o degradació dels quals suposi un dany important a la vida humana, vulneració de drets fonamentals, afectació al funcionament normal de les institucions o sectors estratègics, afectació a l'ordre públic o la convivència, danys mediambientals, entre d'altres.

A partir de l'activació de la Mesa de Coordinació del Ministeri de l'Interior, es preveu una resposta conjunta dels mecanismes de coordinació tant abans com després de la comissió dels atemptats⁷⁸. És, a més, exigible una continua actualització del Pla per tal d'assegurar la constant valoració del risc per tal de poder aconseguir un sistema més eficient de ponderació dels objectius a protegir i revisió dels sistemes de coordinació d'aquests⁷⁹.

En el cas que ens pertoca, la Policia de la Generalitat disposa d'un Pla operatiu específic on es fixen les mesures de seguretat i les accions específiques dutes a terme pels Mossos d'Esquadra per evitar un atemptat terrorista, segons quin el nivell d'alerta antiterrorista vigent.

El Nivell d'Alerta Antiterrorista consisteix en una escala formada per una serie de diversos nivells complementaris, cadascun dels quals està associat a un grau de risc, en funció de la valoració de l'amenaça terrorista que hi hagi en un moment determinat. Entre els diferents nivells hi trobem: el Nivell 1 correspon a risc baix, el Nivell 2 a risc moderat, el Nivell 3 a risc mitjà, el Nivell 4 a risc alt i el Nivell 5 a risc molt alt. Actualment, ens trobem a nivell d'alerta 4 que es caracteritza per haver un augment ens els controls en esdeveniments o llocs de grans aglomeracions i unitats de policia per la ciutat realitzant el servei amb arma de foc llarga⁸⁰.

Davant l'actual context, les Forces i Cossos de Seguretat estan en el punt de mira davant a potencials atemptats terroristes, motiu pel qual des del Gabinet de Coordinació Antiterrorista ha posat especial atenció a extreure les diferents mesures de protecció dels cossos policials. Principalment, aquestes accions policials es basen en: per una banda, a protegir punts d'interès policials com ara son els llocs de culte cristians i jueus i els consolats vinculats amb Israel, Estats Units, França, Suècia i la Federació Russa. En segon lloc, es busca reforçar les mesures policials de prevenció, protecció i resposta antiterrorista. I finalment, es pretén accentuar les mesures d'autoprotecció antiterrorista davant l'amenaça a Catalunya.

A dia d'avui, des de l'esclat del conflicte bèl·lic a la franja de Gaza el passat 18 d'octubre, s'han dedicat més de 518.000 hores destinades a la lluita antiterrorista, comportant un augment del 29% respecte el període anterior. Entre les diferents mesures emprades han tingut certa rellevància l'auge dels controls i patrullatges en infraestructures de transport com l'estació de tren de Sants i l'aeroport El Prat, ambdós ciutats a la capital catalana, seguit de llocs de culte i altres emblemàtics. Respecte als llocs de culte jueus, s'ha destinat un 239% més en respecte al període anterior per a assegurar la seva protecció. Finalment, durant els darrers mesos s'han organitzat diverses jornades per a la Policia Local i per a vigilants de seguretat privada per conscienciar sobre l'autodefensa i la possible resposta a un gran incident terrorista. L'objectiu d'aquestes activitats ha estat ampliar el coneixement en tots els àmbits rellevants per a la seguretat a Catalunya.

⁷⁸ Gobierno de España (NNA) *Plan de prevención, protección y respuesta antiterrorista* 2022 Pag. 1

⁷⁹ Gobierno de España *Estrategia Nacional contra el terrorismo* 2019 Pag. 74

⁸⁰ Gencat (2023) *Niveles de alerta antiterrorista y colaboración ciudadana* Disponible a: https://mossos.gencat.cat/es/temes/alerta_antiterrorista/index.html#nivel-4---vera-un-aumento-de-los-controles-de-acceso-a-grandes-acontecimientos-y-unidades-de-policia-realizando-servicio-con-arma-larga [Revisat: 10/04/2024]

En un altre ordre de les coses, per tal de millorar la capacitat operativa dels Mossos d'Esquadra en cas d'atacs terroristes, la Direcció General de la Policia ha destinat per a material ballístic més de 678.000 euros amb els que s'han adquirit equips de Protecció de Persones i Béns i Ordre Públic per a una millor capacitat de reacció i actuació en cas d'atac terrorista. Així doncs, el darrer any s'han adquirit 176 cascos balístics amb ulleres d'intervenció, 175 portaplaques amb protecció balística rígida davantera i posterior, 20 escuts balístics rígids d'assalt i vint més pero lleugers⁸¹.

7. Conclusió

Tot i que el terrorisme es tracta d'un fenomen transnacional que té l'origen a principis del segle XIX, encara són moltes les mancances que pateix la nostra normativa per a fer-hi front. Així, caldria assenyalar com la legislació promulgada a favor de la lluita al terrorisme s'ha vist permanentment condicionada a causa de la naturalesa canviat de l'amenaça i, paral·lelament, del modus operandi dels terroristes.

L'amplitud i ambigüitat en la definició dels delictes de terrorisme és fruit de conformar un concepte que pot variar i adaptar-se fàcilment, i que depenent del moment històric, pot ampliar o reduir la seva esfera d'aplicació a costa de perdre seguretat jurídica.

Cap al final de la dictadura franquista, la legislació antiterrorista va assolir una notable evolució. Fins aquell moment, el Codi Penal s'ocupava del terrorisme de caire episòdic i protagonitzat de forma individual o per grups no organitzats. Els atemptats eren comunament duts a terme per comunistes, anarquistes i separatistes contra la unitat d'Espanya, la integritat dels seus territoris o l'ordre institucional i fins a l'etapa preconstitucional va ser la jurisdicció militar la que s'encarregava del seu enjudiciament.

Aproximadament dos mesos abans de la mort de Franco, el Decret llei 10/1975 va augmentar el catàleg de conductes terroristes tipificades i va endurir les penes al grau màxim si la víctima era agent de l'autoritat o membre de les Forces armades arribant a imposar la pena de mort si el resultat de la conducta duia el segrest o la mort.

La presència de les accions terroristes perpetrades fonamentalment per ETA entre el 1968 i el 2000 van comportar la mort de més de 800 persones en tot el territori espanyol. Per aquest motiu, un cop aprovada la Constitució Espanyola del 1978, el Congrés de Diputats va dur a terme una sèrie de reformes legislatives entre el 1981 i el 2000 que pretenien arribar a tots els àmbits d'intervenció però que van acabar seguint línies clarament contradictòries.

Així mateix, tenint en compte que el fenomen del terrorisme ha adoptat diferents formes al llarg del temps, tant al nostre país com mundialment, i sense perjudici dels diferents règims vigents a Espanya des de la promulgació de la primera legislació antiterrorista de finals del segle XIX, el concepte jurídic del terrorisme a Espanya s'ha referit inicialment a accions subversives comeses per organitzacions fora de l'àmbit del poder polític o estructures que es puguin considerar paral·leles, amb la finalitat de fer-lo front o debilitar-lo, cosa que en l'actualitat, a causa del gihadisme, ha canviat.

⁸¹ Gencat.cat (2024) *El Gabinet de Coordinació Antiterrorista es reuneix per a fer un seguiment de l'actual situació de risc i amenaça a Catalunya* Disponible a: <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/596382/gabinet-coordinacio-antiterrorista-reuneix-seguiment-actual-situacio-risc-amenaca-catalunya> [Revisat: 10/04/2024]

La reforma del Codi Penal de 2015, ideada per adaptar el text al terrorisme nascut les darreres dècades, el gihadista, ha suposat la introducció d'una definició ambigua, indeterminada, d'aquesta classe de delictes comportant que qualsevol conducta delictiva comuna pugui ser qualificada com a terrorista. Així doncs, s'estableix que aquest tipus d'actuacions es poden cometre tant individualment com en grup tot i que no s'ha prescindit de l'element estructural, que continua sent necessari, a fi de facilitar la prova en judici de la concurrència dels elements subjectius, que són els que determinen que un delicta ordinari, en cometre's amb fins polítics, passi a ser considerat terrorista.

Hem de plantejar-nos que en el cas de Barcelona, com la majoria dels que s'han viscut als països occidentals, les veritables intencions dels atacants no van ser simplement acabar amb la vida dels vianants (cosa que ens portaria a subsumir els fets en el tipus comú d'homicidi o assassinat), sinó la consecució d'un altre objectiu que no exigeix una segona activitat del terrorista i que tampoc no ha de produir-se efectivament: que el poder públic compleixi les seves exigències, després de cedir a l'amenaça.

BIBLIOGRAFIA

Alfonso-Fernández, F. (2009) *La victimización del terrorismo*, en Víctima, prevención del delito y tratamiento del delincuente, Editorial Comares, Granada.

Benegas, J.M. (2004) *Diccionario de Terrorismo*, Espasa.

Campo Moreno (2015) *Comentarios a la reforma*.

Cano, M.A. (2011) *Los delitos de terrorismo en el Código Penal español tras la Reforma de 2010*, La Ley Penal, nº 86.

Carpio, D. (2018) *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*.

Garcia, C. (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils*.

Gobierno de España (2019) *Estrategia Nacional contra el terrorismo*.

Gobierno de España (NNA) (2022) *Plan de prevención, protección y respuesta antiterrorista*.

González, J.L. (2006) *Terrorismo y proceso penal acusatorio*, coordinado por José Luis Gómez Colomer y el propio José Klein, P. *Le terrorisme international : une définition insaisissable ?* Volumen 321 Hague Academy International Law.

González, L. (2006) Tirant lo Blanch, Valencia.

Llobet, A. (2010) Derecho penal del terrorismo.

Mateus, A. (2010) *Derecho Penal Internacional y Terrorismo: ¿crimen de Derecho Internacional?*

Marrero, I. (2016). Los combatientes «terroristas» extranjeros de la Unión Europea a la luz de la Resolución 2178(2014) del Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas. *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, 54.

McCauley, C. (2008) *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, Terrorism and Political Violence*.

Observatorio Andalusí (2016) Estudio demográfico de la población musulmana. Explotación estadística del censo de musulmanes en España referido a fecha 31/12/2016, UCIDE, Madrid.

Rojas, G. (2000) *Legislación sobre asociaciones anarquistas en España 1890-1910*.

Sotille, A. (1938) *Terrorisme international* Volumen 065 Hague Academy International Law.

Suárez, J. (2016) *El pensamiento salafista yihadista y su concepto de yihad*.

WEBGRAFIA

Baquero, A. (2017) *Los terroristas de Ripoll tenían 100 kilos de explosivos para atacar en Barcelona* Disponible a:
<https://www.elperiodico.com/es/politica/20170913/100-kilos-explosivo-tatp-listos-atacar-barcelona-6283747> [Revisat: 16/02/2024]

Buenaventura, P. (2003) *El Supremo confirma las penas para dos terroristas de los atentados del 17-A y reduce la condena para el tercero* Disponible a:
<https://www.20minutos.es/noticia/5193973/0/supremo-confirma-las-penas-para-dos-terroristas-los-atentados-17-reduce-condena-para-tercero/> [Revisat: 15/04/2024]

Burekba, M. (2018) *Atentados de Barcelona: reacciones, explicaciones y debates pendientes* Disponible a:
https://www.cidob.org/es/publicaciones/serie_de_publicacion/cidob_report/cidob_report/atentados_de_barcelona_reacciones_explicaciones_y_debates_pendientes [Revisat: 22/11/2023]

Cancio, M. (2015) , *Pacto antiterrorista: por la pendiente deslizante hasta el fondo del barranco.* En: Eldiario.es/zona crítica. Recuperado de:
http://www.eldiario.es/zonacritica/Pacto-antiterrorista-pendiente-deslizantebarranco_6_3556244 [Revisat: 22/11/2023]

Carpio, D. (2018) *Los atentados yihadistas de Barcelona y Cambrils. Análisis empírico y evaluación axiológica desde las ciencias de la Seguridad* Disponible a:
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6664139> [Revisat: 22/11/2023]

Cerdán, M. (2017) *Un mosso habló 4 minutos por teléfono con el terrorista de La Rambla dos horas antes de la matanza* Disponible a:
<https://okdiario.com/investigacion/mosso-hablo-4-minutos-telefono-terrorista-rambla-dos-horas-antes-matanza-1516441> [Revisat: 16/02/2024]

Carreras, S. (2017) *Evolución de la legislación antiterrorista. Especial consideración de un caso de enaltecimiento* Disponible a:
<https://academica-e.unavarra.es/bitstream/handle/2454/24601/101526TFGcarreras.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Revisat: 28/12/2023]

Cerrada, M. (2010) *Evolución histórica de la legislación antiterrorista en España: la lucha contra el terrorismo anarquista, el terrorismo subversivo y el terrorismo yihadista.* Disponible a:
https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=419693&d=1#nota3 [Revisat: 05/04/2024]

Carpio, D. (2018) *Los atentados yihadistas de Barcelona y Cambrils. Análisis empírico y evaluación axiológica desde las ciencias de la Seguridad* Disponible a:
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6664139> [Revisat: 22/11/2023]

Cimadevilla (2017) *La utilización de la propaganda por parte de Al-Qaeda y Daesh: la mujer como un actor emergente en la captación y desradicalización* Disponible a:
https://politicasysociologia.ucm.es/data/cont/docs/21-2022-03-11-02A_CIMADEVILLA.pdf [Revisat: 17/01/2024]

Codi Penal de 18 de juny de 1870. Disponible a
https://www.usc.es/histoder/historia_del_derecho/textos.htm [Revisat: 05/04/2024]

García, F. (2017) *El terrorista herido pide “perdón” y se declara “arrepentido” ante el juez* Disponible a: https://elpais.com/ccaa/2017/08/23/catalunya/1503509592_704081.html# [Revisat: 16/02/2024]

García-Fraile, M. (2021) *La deriva de radicalización yihadista: un desafío multidisciplinar* Disponible a: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2021/DIEEEO60_2021_MIGGAR_Deriva.pdf [Revisat: 28/12/2023]

Gencat (2024) *El Gabinet de Coordinació Antiterrorista es reuneix per a fer un seguiment de l'actual situació de risc i amenaça a Catalunya* Disponible a: <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/596382/gabinet-coordinacio-antiterrorista-reuneix-seguiment-actual-situacio-risc-amenaca-catalunya> [Revisat: 10/04/2024]

Gencat (2023) *Niveles de alerta antiterrorista y colaboración ciudadana* Disponible a: https://mossos.gencat.cat/es/temes/alerta_antiterrorista/index.html#nivel-4---vera-un-aumento-de-los-controles-de-acceso-a-grandes-acontecimientos-y-unidades-de-policia-realizando-servicio-con-arma-larga [Revisat: 10/04/2024]

Lisa Institute (2017) *¿Qué países de Europa son los más afectados por el Terrorismo?* Disponible a: <https://www.lisainstitute.com/blogs/blog/paises-europeos-afectados-terrorismo> [Revisat: 28/12/2023]

Martin, J. (2009) *Les règles internationales* (supra) Pág 19. Disponible a: <https://www.icrc.org/fr/doc/assets/files/publications/icrc-001-0809.pdf> [Revisat: 22/11/2023]
Ministerio de interior (2018) *El terrorismo en España* Disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/ayudas-y-subsidencias/ayudas-a-victimas-de-actos-terroristas/unidades-didacticas-en-castellano/UD2_Terrorismo_en_Espana-ALUMNOS.pdf [Revisat: 22/11/2023]

Pastrana, M.A. (2018) *La nueva configuración de los delitos de terrorismo* Disponible a: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/abrir_pdf.php?id=PUB-DP-2020-171 [Revisat: 06/05/2024]

Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

Real Instituto Elcano (2018) *Marroquíes y segundas generaciones entre los yihadistas en España* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/notas-de-prensa/marroquies-y-segundas-generaciones-entre-los-yihadistas-en-espana/> [Revisat: 04/04/2024]

Reinares y García-Calvo (2018) *Un análisis de los atentados terroristas en Barcelona y Cambrils* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/un-analisis-de-los-atentados-terroristas-en-barcelona-y-cambrils/> [Revisat: 22/11/2023]

Reinares, F. (2016) *Diez cosas que importa saber sobre la amenaza del terrorismo yihadista en Europa Occidental* Disponible a: <https://www.realinstitutoelcano.org/comentarios/diez-cosas-que-importa-saber-sobre-la-amenaza-del-terrorismo-yihadista-en-europa-occidental/> [Revisat: 07/04/2024]

Reinares, F. (2017) *Dos factores que explican la radicalización yihadista en España*
<https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/dos-factores-que-explican-la-radicalizacion-yihadista-en-espana/> [Revisat: 28/12/2023]

Sandoval, V. (2022) *El concepto del terrorismo en la jurisprudencia durante la dictadura del franquismo* Disponible a:
<https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/39/67/06%20Victoria%20Sandoval%20Parra.pdf>
[Revisat: 22/11/2023]

Santos, J. (2005) El tractament jurídic del terrorisme en el Codi Penal Espanyol
Disponible a: http://www.cicte.oas.org/Database/Cartagena_Jesus_Santa_Alonso.pdf [Revisat: 27/12/2023]

Sotille, A. (2013) *Terrorisme international* Disponible en
https://referenceworks-brillonline-com.biblium.uparis2.fr/entries/the-hague-academy-collecte-d-courses/intervention-de-la-societe-des-nations-pour-lasolution-du-probleme-de-la-prevention-et-la-repression-du-terrorisme-international-par-lentraide-et-lacooperation-efficace-des-etats-065-ej.9789028610224.087_184.5#1 [Revisat: 29/04/2024]

LEGISLACIÓ

Llei Orgànica 4/1988, de 25 de maig, de reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal.

Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal.

Llei orgànica 5/2010, del 22 de juny, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal.

Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal.

Llei de 10 de juliol de 1894, sobre atemptats contra les persones o dany en les coses comès per mitjà d'aparells o substàncies explosives.

Llei 44/1971, de 15 de novembre, sobre reforma del Codi Penal.

Llei de Seguretat de l'Estat de 29 de març de 1941.

Llei de 2 de maig de 1943.

Codi Penal de 1870.

Codi Penal de 1944.

Codi Penal de 1995.

Llei 56/1978, de 4 de desembre, de mesures especials en relació amb els delictes de terrorisme comesos per grups armats.

Llei 82/1978, de 28 de desembre, de modificació del Codi Penal en matèria de terrorisme.

Reial decret llei 3/1977, de 4 de gener, sobre competència jurisdiccional en matèria de terrorisme.

Reial decret llei 1/1977, de 4 de gener, pel qual es crea l'Audiència Nacional.

Reial decret llei 3/1979, de 26 de gener, sobre protecció de la seguretat ciutadana.

Decret llei de 18 d'abril de 1947.

Decret de 21 de setembre de 1960.

Decret llei 10/1975 de 26 d'agost, sobre prevenció del terrorisme.

Decret Llei 2/1976, de 18 de febrer.

Decisió Marc del Consell, de 13 de juny de 2002.

Projecte de Llei sobre repressió de delictes comesos per mitjà d'explosius

JURISPRUDÈNCIA

STC 235/2001 de 13 de desembre.

STS 622/1973 de 12 de desembre de 1973

STS 373/2020 de 3 Juliol 2020, Rec. 10721/2019.

Diligències Prèvies núm. 60/2017 del Jutjat Central d'Instrucció número 4 de l'Audiència Nacional, Auto del 22 d'agost de 2017.

Jutjat Central d'Instrucció, Interlocutòria de 10 Oct. 2018, Rec. 5/2018.